

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

Socialinių ir humanitarinių mokslų fakultetas

Viešojo administravimo ir politikos mokslų katedra

**ES SAUGUMO IR GYNYBOS POLITIKOS GENEZĖ IR RAIŠKOS
BRUOŽAI**

Magistro baigiamasis darbas

Autorius

SMNNS18 gr. Stud Paulius Sasnauskas

Vadovas

Doc. dr. Julius Žukas

Klaipėda, 2020

MAGISTRO BAIGIAMOJO DARBO LYDRAŠTIS

Paulius Sasnauskas

.....
(darbo autoriaus vardas, pavardė)

ES SAUGUMO IR GYNYBOS POLITIKOS GENEZĖ IR RAIŠKOS BRUOŽAI

.....
(darbo pavadinimas lietuvių kalba)

Patvirtinu, kad mano baigiamasis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas baigiamasis darbas ar jo dalis nebuvo panaudotas Klaipėdos universitete ir kitose aukštosiose mokyklose.

Paulius Sasnauskas

.....
(darbo autoriaus vardas, pavardė ir parašas)

Sutinku, kad darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 metus Klaipėdos universiteto studijų procese.

Paulius Sasnauskas

.....
(darbo autoriaus vardas, pavardė ir parašas)

Darbą ginti .....

(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

.....
(data)

.....
(darbo vadovo vardas, pavardė ir parašas)

Darbas įregistruotas katedroje .....

(data)

.....
(katedros sekretoriaus (-ės) vardas, pavardė ir parašas)

Darbą ginti .....

(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

.....
(data)

.....
(katedros vedėjo vardas, pavardė ir parašas)

Recenzentu skiriu .....

(įrašyti recenzento vardą, pavardę)

.....
(data)

.....
(katedros vedėjo vardas, pavardė ir parašas)

SANTRAUKA

Sasnauskas P.(El. pašto adr.: ps.sasnauskas@gmail.com) ES saugumo ir gynybos politikos genezė ir raiškos bruožai. Viešojo administravimo ir politikos mokslų programos magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovas doc. dr. J. Žukas, Klaipėdos universitetas: Klaipėda, 2020. – 59 p.

Raktažodžiai: saugumas, NATO, gynyba,

Tyrimo objektas - Europos Sąjungos saugumo ir gynybos politika.

Tyrimo tikslas - atskleisti Europos Sąjungos saugumo ir gynybos politikos raidą bei jos raiškos bruožus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti ES Saugumo ir gynybos politikos ištakas ir jos raidą.
2. Išsiaiškinti, koks yra BUSP institucinis mechanizmas ir kaip jis veikia.
3. Aptarti Europos Sąjungos BSGP institucinę sąrangą bei jos paskirtį.
4. Nustatyti, ar Europos Sąjungos mažosios valstybės turi galimybę daryti įtaką BSGP formavimuisi.
5. Identifikuoti ES saugumo ir gynybos politikos funkcionavimo problemas.

Darbo struktūros apžvalga. Pirmoje darbo dalyje pateikiama teorinė ES saugumo ir gynybos politikos samprata bei raida, sprendimų priėmimo mechanizmo, ES Saugumo ir gynybos politikos institucinių struktūrų genezė, bruožai bei bendradarbiavimo galimybės saugumo ir gynybos srityje. Antra darbo dalis skirta Lietuvos ir kitų mažųjų ES valstybių galimybių daryti įtaką BSGP formavimui bei raiškai. Trečia darbo dalis skirta ES saugumo ir gynybos politikos funkcionavimo problemoms aptarti.

SUMMARY

Sasnauskas P.(Email: ps.sasnauskas@gmail.com) Genesis and features of expression of EU security and defense policy. Department of Public Administration and Political Science. Master's thesis. Supervisor assoc. dr. J. Žukas, Klaipeda university: Klaipeda, 2020. – 59

Keywords: security, NATO, defense, EU CSDP, Brexit, army.

The object of the research - the security and defense policy of the European Union.

The aim of the research - to reveal the development of the European Union's security and defense policy and the features of its expression.

The tasks of research:

1. To analyze the origins and development of the EU Security and Defense Policy.
2. To find out what the institutional mechanism of the CFSP is and how it works.
3. To discuss the institutional framework of the European Union's CSDP and its purpose.
4. To determine whether the small states of the European Union have the opportunity to influence the formation of the CSDP.
5. To identify problems in the functioning of the EU security and defense policy.

Overview of the thesis structure. The first part of the work presents the theoretical concept and development of the EU Security and Defense Policy, the genesis of the decision-making mechanism, the institutional structures of the EU Security and Defense Policy, features and opportunities for cooperation in the field of security and defense. The second part of the work is devoted to the possibilities of Lithuania and other small EU states to influence the formation and expression of the CSDP. The third part of the work is devoted to the problems of the functioning of the EU security and defense policy.

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Europos integracijos priežastys	13
2 pav. BSGP misijų ir paskirtų vadovaujančių valstybių skaičius 2003–2016 m.	42
3 pav. Ateities JK ir ES santykių scenarijai BUSP ir BSGP srityje	44

TURINYS

ĮVADAS	8
I. ES SAUGUMO IR GYNYBOS POLITIKOS SAMPRATA IR RAIDA.....	11
1.1. ES ir saugumas	11
1.1.1 ES prigimtis	11
1.1.2. Saugumo ir gynybos politikos ištakos ir raida.....	14
1.1.3. Sprendimų priėmimo mechanizmas	18
1.2. ES Saugumo ir gynybos politikos institucinių struktūrų genezė ir bruožai	20
1.2.1. ES Politinis ir saugumo komitetas.....	21
1.2.2. ES Karinis komitetas ir ES Karinis štabas.....	22
1.2.3. Europos gynybos agentūros paskirtis ir funkcijos.....	25
1.3. Bendradarbiavimo galimybės saugumo ir gynybos srityje.....	26
II. ES BSGP IR LIETUVA.....	30
2.1. Mažųjų valstybių - ES narių galimybės daryti įtaką BSGP formavimui bei raiškai	30
2.2. Lietuvos pozicijos nuostatos ES saugumo ir gynybos atžvilgiu.....	34
III. ES SAUGUMO IR GYNYBOS POLITIKOS FUNKCIONAVIMO PROBLEMOS	40
3.1. ES BSGP ir Brexit	40
3.2. ES kariuomenės problema	45
IŠVADOS.....	51
LITERATŪRA	53

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

- BUSP** – Bendroji užsienio ir saugumo politika
- BSGP** - Bendroji saugumo ir gynybos politika
- BVP** – Bendrasis vidaus produktas
- CARD** – Suderinta metinė peržiūra gynybos srityje
- EGA** - Europos gynybos agentūra
- EGF** - Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių fondas
- EB** – Europos Bendrija
- EP** – Europos Parlamentas
- ESBO** – Europos Saugumo ir bendradarbiavimo organizacija
- ES** – Europos Sąjunga
- JK** – Jungtinė Karalystė
- JAV** – Jungtinės Amerikos Valstijos
- JT** – Jungtinės Tautos
- KK** – Karinis komitetas
- LR** – Lietuvos Respublika
- LRT** – Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija
- LPK** – Lietuvos pramoninkų konfederacija
- MPCC** - Karinių misijų planavimo ir vykdymo centras
- MTTP** - Mokslinių tyrimų ir technologijų plėtra
- NATO** – Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija
- PESCO** - Nuolatinis struktūrizuotas bendradarbiavimas
- PSK** - Politinio ir saugumo komitetas
- URM** – Užsienio reikalų ministerija
- SEDE** – Europos Parlamento Saugumo ir gynybos komitetas
- BSGP** – Saugumo ir gynybos politika

IVADAS

„Europos gynyba yra svarbi. [...] Tai labai svarbu. Tai svarbu mūsų piliečių ir mūsų šalių saugumui bei mūsų interesų ir vertybių gynimui pasaulyje“¹.

Temos aktualumas. Per pastarąjį pusšimtį metų sėkmingai įgyvendindama ekonominę integraciją, Europos Sąjunga tapo viena įtakingiausių tarptautinės prekybos dalyvių. Tuo pačiu metu tarptautinis ES vaidmuo neapsiriboja vien ekonominiu aspektu. Nuo 1990-ųjų pradžios Europos Sąjungoje vyko aktyvus ES valstybių narių bendros politinės veiklos mechanizmų formavimo procesas. Šis procesas, prasidėjęs Europos šalyse aštuntojo dešimtmečio pradžioje, smarkiai paspartėjo žlugus dvipoliškumui ir pasibaigus bloko konfrontacijai Europoje. Mažėjanti Europos šalių karinė-politinė priklausomybė nuo Jungtinių Valstijų post-bipoliniame pasaulyje, taip pat naujų grėsmių Europos saugumui atsiradimas privertė ES ieškoti autonomiškų požiūrių į užsienio ir saugumo politiką.

Bendros saugumo ir gynybos politikos (toliau – BSGP), kaip vienos iš pagrindinių ES veiklos sričių (trijų „ramsčių“), formavimo pradžią davė Maastrichto sutartis dėl Europos Sąjungos steigimo, kuri įsigaliojo 1993 m. lapkričio 1 d. Stimulą BUSP plėtrai suteikė ES šalių supratimas apie jų nesugebėjimą išspręsti konfliktų Europoje nedalyvaujant JAV. 1998 m. rudens - 1999 m. pavasario Kosovo krizės pamokos paskatino toliau stiprinti Europos pastangas vykdant BUSP, į kurią nuo 1999 m. birželio mėn. buvo įtraukta Bendra Europos saugumo ir gynybos politika (BSGP).

2003 m. Europos Sąjunga dokumente „Europos saugumo strategija“ „kodifikavo“ savo požiūrį į saugumą, visam laikui nustatė BUSP politines ir karines struktūras, taip pat savarankiškai vykdė taikos palaikymo operacijas Europoje ir už jos ribų². Nepervertinant Europos Sąjungos sėkmės karinės ir politinės integracijos srityje, reikia pažymėti, kad šio komponento svarba ES tarptautinėje veikloje sparčiai auga ir turi ilgalaikių plėtros perspektyvų.

ES BSGP kūrimas – viena iš kontroversiškiausių sričių Europos integracijos procesuose. Palyginus su kitomis ES bendromis politikomis, bendra užsienio ir saugumo politika buvo įteisinta vėlai, tik 1992 m. Maastrichto sutartimi įkuriant Europos Sąjungą. Europos Sąjungos sutartyje skelbiama, kad vienas iš Sąjungos pagrindinių tikslų yra „įtvirtinti savo identitetą tarptautinėje

---

¹ Van Rompuy, H. (2013). *Defence in Europe: pragmatically forward*. Prieiga per internetą: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/136394.pdf

² *European Security Strategy*. (2003). Prieiga per internetą: <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>

arenoje, ypač įgyvendinant bendrą užsienio ir saugumo politiką, įskaitant bendros gynybos politikos laipsnišką formavimą“, ko pasekoje veidamos drauge valstybės narės daro daug didesnę įtaką, nei kiekviena iš jų darytų vykdydama savo atskirą politiką. Dažnai papildomai naudojamasi ir prekybos, humanitarinės pagalbos, saugumo ir gynybos priemonėmis. Europos Sąjunga yra didžiausia pasaulyje vystymuisi skirtos paramos teikėja, dėl to ji turi puikių galimybių plėtoti bendradarbiavimą su besivystančiomis šalimis.

Europa susiduria su bene rimčiausiais saugumo iššūkiais per paskutinius 60 metų. Naujos saugumo grėsmės, kibernetinės atakos, teroristiniai išpuoliai tikrina Europos valstybių saugumą, o Europos gyventojai vis dažniau pradeda dairytis naujų saugumo garantų už savo valstybių sienų ribų, kurie galėtų dar labiau sustiprinti regiono saugumą. Senasis žemynas siekdamas būti stipriu regionu, turi užtikrinti saugumo institucijų ir gynybinių pajėgumų stiprinimą bei kūrimą. Nacionalinio saugumo politikos prioritetai ir uždaviniai sudaro sąlygas sutelktomis valstybės ir piliečių pastangomis plėtoti ir stiprinti demokratiją, užtikrinti valstybės vidaus ir išorės saugumą, atgrasyti kiekvieną potencialų užpuoliką, ginti Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą ir konstitucinę santvarką. Išorės ir vidaus veiksniai, darantys įtaką Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui, yra tarpusavyje susiję, todėl užsienio, gynybos ir vidaus politikos priemonės, skirtos nacionaliniam saugumui stiprinti, taip pat turi būti tarpusavyje suderintos. Tad dabartiniu metu Europos Sąjungoje bendrai užsienio ir saugumo politikai skiriamas didelis dėmesys, ji aktyviai reformuojama, jai skiriami nemaži resursai. Viena pagrindinių siūlomų reformų kryptį – tai BSGP institucijų stiprinimas.

Tyrimo problema: ES yra unikali tarptautinė bendrija, kurios nariai sąmoningai atsisakė dalies savo suverenumo. Kita vertus, visos valstybės narės tebeturi ir savo nacionalinius interesus, kurie neretai tarpusavyje nesutampa. Kaip pavyzdį galima būtų paminėti nevienodą Europos sąjungos valstybių reakciją į agresyviuosius Rusijos veiksmus Ukrainoje, įvykius Baltarusijoje ar vėl atsinaujinusius karo veiksmus kalnų Karabache. Kyla abejonės, ar apskritai galima visiška vienybė bei ar įmanoma nuosekli ir efektyvi šios politikos realizacija.

Tyrimo objektas - Europos Sąjungos saugumo ir gynybos politika.

Tyrimo tikslas - atskleisti Europos Sąjungos saugumo ir gynybos politikos raidą bei jos raiškos bruožus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti ES Saugumo ir gynybos politikos ištakas ir jos raidą.
2. Išsiaiškinti, koks yra BUSP institucinis mechanizmas ir kaip jis veikia
3. Aptarti Europos Sąjungos BSGP institucinę sąrangą bei jos paskirtį.

4. Nustatyti, ar Europos Sąjungos mažosios valstybės turi galimybę daryti įtaką BSGP formavimuisi.

5. Identifikuoti ES saugumo ir gynybos politikos funkcionavimo problemas.

Hipotezė: Galima teigti, kad pati ES prigimtis negali garantuoti adekvačios reakcijos į išorės pavojus.

Tyrimo metodai: analizės, sisteminis, palyginamasis.

Darbo struktūros apžvalga. Pirmoje darbo dalyje pateikiama teorinė ES saugumo ir gynybos politikos samprata bei raida, sprendimų priėmimo mechanizmo, ES Saugumo ir gynybos politikos institucinių struktūrų genezė, bruožai bei bendradarbiavimo galimybės saugumo ir gynybos srityje. Antra darbo dalis skirta Lietuvos ir kitų mažųjų ES valstybių galimybių daryti įtaką BSGP formavimui bei raiškai. Trečia darbo dalis skirta ES saugumo ir gynybos politikos funkcionavimo problemoms aptarti.

I. ES SAUGUMO IR GYNYBOS POLITIKOS SAMPRATA IR RAIDA

1.1. ES ir saugumas

1.1.1 ES prigimtis

Bendra civilizacija netrukdė Europos šalims ilgus amžius kariauti. Po Antrojo pasaulinio karo Vakarų Europoje susiklosčius ypatingoms, istoriškai naujoms sąlygoms, Europos tautos pradėjo kurti iš pradžių ekonominį, o vėliau ir politinį darinį, kurio vienu iš svarbiausių tikslų buvo užtikrinti, kad Vakarų Europos valstybės daugiau niekada tarpusavyje nekariautų³.

Europos Sąjungos įkūrimas XX a. antroje pusėje reiškė būtinybę nustatyti sistemos politinius ir organizacinius elementus. Tuo metu tiek Europoje, tiek Jungtinėse Amerikos Valstijose vyko diskusijos dėl teisinio tokios sistemos pobūdžio ir nuomonės skyrėsi⁴. JAV Valstybės departamentas padarė išvadą, kad naujai suvienytai Europai pirmiausia turėtų tekti ekonominis vaidmuo, o Europoje tuo tarpu vyravo įvairios idėjos, nuo federalistų, socialdemokratų iki unionistų, institucionalizacijos priešininkų⁵.

Pokario judėjimo už suvienytą Europą atspirties tašku laikoma W. Churchill kalba „Europos tragedija“ (1946), kurioje politikas paragino europiečius nutraukti „nacionalines nesantaikas“, visų pirma Prancūzijos ir Vokietijos priešpriešą, ir susiformuoti žemyne „kažką panašaus į Jungtines Europos Valstijas“⁶.

Priežasčių ir faktorių, paskatinusių Europos integracijos idėją buvo keletas.

Pirma, Europos tautoms reikėjo ilgalaikės taikos. Po dviejų pasaulinių karų tapo aišku, kad nacionalinės valstybės samprata, atsiradusi ir įkūnyta Europoje absoliučia forma (be jokių nacionalinio suvereniteto apribojimų), visada veda prie nacionalizmo ir tarptautinių konfliktų. Atsargus Prancūzijos ir kitų Europos šalių požiūris į Vokietiją sustiprino norą ją susieti tarptautiniais įsipareigojimais. Taigi, saugumo užtikrinimo problema buvo vienas pagrindinių stimulų plėtojant visos Europos idėjas ir šiuolaikinę Europos integraciją. Dar viduramžiais vieningos krikščioniškos Europos projektai buvo kupini noro atremti išorinius priešus. Taika kaip

---

³ Stankevič, V. (2002). *Tarptautinio saugumo bendruomenės plėtra – naujas požiūris į pilietiškumą ir demokratiją. Pilietiškumo samprata ir piliečių ugdymas demokratinėje visuomenėje*. Prieiga per internetą: http://www.tb.lt/Leidiniai/sistemini_katalogas/Socialiniai_mokslai/Edukologija/2002-pilietiskumo%20samprata.pdf

⁴ Peročević, K. (2017). *European union legal nature: EU as sui generis - a platypus-like society*. Prieiga per internetą: <https://hrcak.srce.hr/file/284437>

⁵ Ten pat

⁶ *The Tragedy of Europe*, (2020). Prieiga per internetą: <https://winstonchurchill.org/the-life-of-churchill/senior-statesman/the-tragedy-of-europe/>

aukščiausia Europos vertybė buvo ankstyvosios moderniosios epochos mąstytojų puoselėtas tikslas⁷. Galiausiai tarpukario projektai, visų pirma austrų filosofo Coudenhove-Kalergi idėjos⁸ apie Europos suvienijimą norint įveikti išorinį priešą (1923 m. įkūrė visos Europos judėjimą ir 1926 m. Vienoje suorganizavo pirmąjį visos Europos kongresą), A. Briando ir A. Légerio projektas apie Europos federalinės sąjungos sukūrimą, taip pat buvo skirti užtikrinti Europos saugumą⁹. Tačiau šie geri ketinimai nebuvo įgyvendinti praktiškai, o karai tarp Europos šalių tęsėsi. Antrasis pasaulinis karas paskatino praktiškai sukurti Europos saugumo sistemą. Jėgos ir įtakos pasaulyje praradimas buvo suvokiami kaip saugumo pagrindų pažeidimas, kuris prisidėjo prie Europos šalių konsolidacijos¹⁰. Anot J. Žuko¹¹, karai ir jų pasekmės lėmė nacionalinių valstybių savo bejėgiškumo suvokimą ir mintis apie tai, jog suvienytai Europai bus lengviau kovoti su priešu ir, kad taip pat tapo svarbu po karo atsiradus dar vienai supervalstybei – kad suvienyta Europa apsaugos nuo sovietinės ekspansijos pavojaus.

Antras faktorius, turėjęs įtakos Europos integracijai buvo ekonominis, kadangi, anot J. Žuko¹², karas padarė didžiulę įtaką ekonomikai, valstybės patyrė didelius ekonominius sunkumus. Buvo aišku, kad ekonominis regiono atgimimas galimas tik glaudžiai jį konsolidavus. Tolesnėje ekonominėje plėtroje Vakarų Europos šalys galėjo daugiausia pasikliauti viena kita. Tam reikėjo suaktyvinti jų užsienio prekybą ir užmegzti platų pramonės bendradarbiavimą.

Trečia, dėl Antrojo pasaulinio karo Vakarų Europa prarado savo vaidmenį kaip vienas pagrindinių pasaulio galios centrų¹³. Atsirado nauja, dvipolė tarptautinių santykių sistema, vadinama Jalta-Potsdamo sistema, turinti du poliūs - JAV ir SSRS. Būtent jie tapo besivystančio šaltojo karo su jam būdingomis ginklavimosi varžybomis ir branduoline konfrontacija veikėjais¹⁴. Pokario Europos padalijimas į įtakos sferas, dviejų Vokietijos valstybių susikūrimas, taip pat dviejų Korėjos valstybių karas, dalyvaujant JAV, Kinijos ir TSRS ginkluotosioms pajėgoms 1950-1952

---

⁷ Troitiño, D. (2017). Jean Monnet before the first European community: a historical perspective and critic. *Trames Journal of the Humanities and Social Sciences*. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/319248315_Jean_monnet_before_the_first_European_community_A_historical_perspective_and_critic

⁸ Žukas, J. (2012). Europos integracijos pradžia: priežastys, veikėjai ir tikslai. *Tiltai*. 1.

⁹ Ten pat

Troitiño, D. (2017). Jean Monnet before the first European community: a historical perspective and critic. *Trames Journal of the Humanities and Social Sciences*. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/319248315_Jean_monnet_before_the_first_European_community_A_historical_perspective_and_critic

¹⁰ Хайруллин, Э. Р. (2018). *Генезис системы европейской безопасности*. Prieiga per internetą:

https://www.researchgate.net/publication/325933728_GENESIS_OF_THE_EUROPEAN_SECURITY_SYSTEM

¹¹ Žukas, J. (2012). Europos integracijos pradžia: priežastys, veikėjai ir tikslai. *Tiltai*. 1

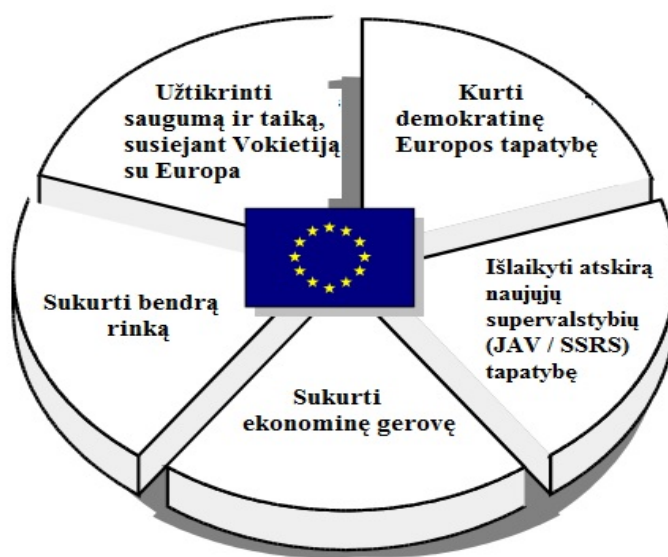
¹² Ten pat

¹³ Ten pat

¹⁴ Venckus, A. (2006). XX a. tarptautinės krizės. *Jaunųjų politologų almanachas [T.] 2* Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2006~ISSN_1822-9212.V_2.PG_7-45/DS.002.0.01.ARTIC

m.¹⁵ europiečiams aiškiai davė suprasti, kad pagrindiniai saugumo klausimai sprendžiami jiems nedalyvaujant. Taigi, Vakarų Europa turėjo iš naujo apibrėžti savo vietą tarptautinių santykių sistemoje, rasti naujų svirtų savo pozicijoms sustiprinti.

Dar vienas svarbus faktorius, veikęs kaip išorinis veiksnys, turėjęs įtakos Vakarų Europos šalių vienijimuisi, anot J. Žuko¹⁶ buvo tai, jog ir JAV buvo naudingas Vakarų Europos susivienijimas. Atitinkamų rekomendacijų buvo, pavyzdžiui, Maršalo plane, pagal kurį nuo 1948 iki 1951 metų Amerikos prekės Vakarų Europos šalims buvo tiekiamos palankiomis sąlygomis. Vakarų Europa buvo reikalinga Jungtinėms Valstijoms kaip politinė sąjungininkė prasidėjus šaltajam karui, taip pat kaip prekių ir kapitalo investicijų rinka. 1 paveiksle pateiktos esminės Europos integracijos priežastys:

1 pav. Europos integracijos priežastys

Steigiamasis Europos Bendrijos dokumentas yra 1950 m. Gegužės 9 d. Schumanno deklaracija, pavadinta Prancūzijos užsienio reikalų ministro R. Schumanno vardu. Deklaracijoje buvo pasiūlyta, kad visos Prancūzijos ir Vokietijos anglies ir plieno gamyba turėtų būti perduota bendrai aukščiausiai organizacijai organizacijos viduje, kurioje gali dalyvauti kitos Europos šalys. Šį planą padiktavo saugumo sumetimai, kaip būdas parodyti, kad bet koks karas tarp Prancūzijos ir Vokietijos tampa ne tik neįsivaizduojamas, bet ir materialiai neįmanomas. Anglies ir plieno gamybos suvienijimas buvo ambicingai apibrėžtas kaip pirmas žingsnis Europos federacijoje¹⁷.

¹⁵ Renda, K. (2014). *Understanding the European integration through the ideational factors*. Prieiga per internetą: <https://cesran.org/understanding-the-european-integration-through-the-ideational-factors.html>

¹⁶ Žukas, J. (2012). Europos integracijos pradžia: priežastys, veikėjai ir tikslai. *Tiltai. I*

¹⁷ *The historical development of European integration*. EN - 18/06/2018. Prieiga per internetą: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/PERI/2018/618969/IPOL_PERI\(2018\)618969_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/PERI/2018/618969/IPOL_PERI(2018)618969_EN.pdf)

Apibendrinant galima teigti, jog Antrojo pasaulinio karo padariniai ir nuolatinė Rytų-Vakarų konfrontacijos grėsmė reiškė, kad Prancūzijos ir Vokietijos susitaikymas tapo svarbiausiu ateities saugumo prioritetu. Po Antrojo pasaulinio karo taip pat reikėjo pertvarkyti strategines pramonės šakas, ypač plieno pramonę. 1951 m. Paryžiaus sutartimi įsigaliojęs sprendimas sujungti šešių Europos šalių anglių ir plieno pramonę buvo pirmasis žingsnis Europos integracijos link. 1957 m. Romos sutartis sustiprino šios integracijos pagrindą ir šešių dalyvaujančių Europos šalių bendros ateities idėją.

1.1.2. Saugumo ir gynybos politikos ištakos ir raida

Sudėtingas saugumo užtikrinimo procesas reikalavo kompromisinio visų dalyvių požiūrio, dėl kurio buvo pasirašyta Briuselio sutartis, o vėliau Atlanto paktas, kuris 1954 m. tapo pagrindine Europos saugumo užtikrinimo priemone.

Fenomenali Europos ekonominės integracijos sėkmė nustelbė pradinį ES tikslus vystyti politiką būtent politinio ir karinio Vakarų Europos suvienijimo link. Beveik iš karto po to, kai 1951 m. Paryžiuje buvo pasirašyta sutartis dėl Europos anglių ir plieno bendrijos sukūrimo, prasidėjo aktyvūs pasirengimai statyti antrąjį vienijančios Europos „ramstį“ - politinį. 1952 m. gegužės 27 d. Paryžiuje buvo pasirašyta nauja sutartis dėl Europos gynybos bendrijos (EGB). Ją pasirašė visos tos pačios pirmosios šešios ES narės, kaip ir pirmąją Paryžiaus sutartį: Belgija, Vokietija, Italija, Liuksemburgas, Nyderlandai ir Prancūzija. Ši sutartis vadinama „Pleveno“ planu Prancūzijos ministro pirmininko René Pleveno, vieno aktyviausių EGB šalininkų, vardu. Kartu su EGB buvo parengtas planas sukurti kitą organizaciją - Europos politinę bendriją (EPB), kuri dirbtų kartu su EGB¹⁸.

„Pleveno“ planu buvo siekiama sukurti tarptautines Europos gynybos pajėgas kaip alternatyvą Vokietijos stojimui į NATO. Juo buvo siekiama kontroliuoti naujos Vokietijos valstybės karines jėgas viršvalstybiškai proporcingai galimiems konfliktams su sovietiniu bloku. Šis pasiūlymas sukėlė aršias diskusijas Prancūzijoje. Nors dauguma Vakarų šalių tam pritarė, 1954 m. rugpjūčio mėn. Prancūzijos nacionalinė asamblėja atmetė Europos gynybos bendrijos (EGB) planą.¹⁹

---

¹⁸ *The organisation of post-war defence in Europe (1948–1954)*, (2013). Prieiga per internetą: <https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/803b2430-7d1c-4e7b-9101-47415702fc8e>

¹⁹ *From the Messina Conference to the Rome Treaties (EEC and EAEC)*, (2016). Prieiga per internetą: https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/1c8aa583-8ec5-41c4-9ad8-73674ea7f4a7/1c8aa583-8ec5-41c4-9ad8-73674ea7f4a7/Resources#950e8fdc-263d-4ef1-aae2-bd336cfac54_en&overlay

The organisation of post-war defence in Europe (1948–1954), (2013). Prieiga per internetą: <https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/803b2430-7d1c-4e7b-9101-47415702fc8e>

Kalbant apie saugumo ir gynybos politiką, būtina naudoti platų saugumo sampratos apibrėžimą. Anot J. Jakevičiūtės²⁰, keičiantis istoriniams ir politiniams laikotarpiams (kurių kaitą dažniausiai lydėdavo karai bei būdavo sudaromos taikos sutartys), kito ir saugumo sąvokos aiškinimas. Modernios saugumo sąvokos atskaitos tašku laikoma 1648 m. pasirašyta Vestfalijos taikos sutartis, kurioje didžiosios Europos valstybės įsipareigojo gerbti valstybės suvereniteto, valstybių lygybės, nesikišimo į kitos valstybės vidaus reikalus ir teritorinio integralumo principus. XVII a. pab. – XVIII a. saugumas reiškė gynybą nuo organizuotos prievartos iš užsienio. Modernią prasmę saugumas galutinai įgijo XVIII a. pabaigoje, kai buvo įvestas socialinio kontrakto terminas, reiškęs realią ir hipotetinę teisių ir laisvių panaudojimo sutartį tarp valstybės ir piliečio. 1789–1794 m. vykusį Didžiąją Prancūzijos revoliuciją ir jos baigtis šiek tiek pakoregavo saugumo sampratą: individo saugumas tapo neatsiejama tautos saugumo dalimi²¹. Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, saugumas paprastai buvo suprantamas kaip teritorinės apsaugos nuo karinių grėsmių atitikmuo²². Kiti mokslininkai laikėsi kitokio požiūrio į saugumo sampratą, pasirinkdami sąvoką „saugumo bendruomenė“, kad galėtų konceptualizuoti integracijos procesą Europoje. Integracija buvo apibrėžta kaip sąlyga, kai karas, kaip ginčų sprendimo tarp valstybių būdas nebenaudojamas. Vienas iš pagrindinių integracijos proceso tikslų visada buvo sukurti saugumą. Sėkminga integracija reiškia radikalų valstybių, naudojančių smurtines priemones ginčų sprendimui, mažėjimą. Nepaisant konstruktyvistinių diskusijų apie saugumą, realistinių ir neorealistinių teorijų dominavimas vėlesniais dešimtmečiais sustiprino vienmatį karinį ir į valstybę orientuotą saugumo koncepcijos požiūrį. Tačiau pasibaigus Šaltajam karui ir žlugus komunizmui, saugumo klausimai turėjo būti sprendžiami visai kita linkme²³.

Pagal europinę integracijos tradiciją, teikiančią išskirtinę svarbą sutarčių pagrindui, dešimtajame dešimtmetyje palaiapsniui buvo padėtas teisinis pagrindas antrajam, politiniam ES „ramsčiui“, kuris buvo įtvirtintas visuose trijuose tame dešimtmetyje priimtuose naujuose ES steigimo dokumentuose.

---

²⁰ Jakevičiūtė, J. (2011). *Paradigminės konstruktyvistų ir neorealistų diskusijos saugumo objekto ir jam kylančių grėsmių prigimties klausimais: bendros ES karinio saugumo sistemos idėja*. Prieiga per internetą: https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/31920/1/2335-7185_2011_V_9.PG_143_168.pdf

²¹ Paulauskas, K. (2007). Saugumo studijų būklė ir raidos tendencijos. *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2006*. Vilnius: VU TSPMI. Prieiga per internetą: <http://www.lka.lt/lt/mokslina-veikla/leidiniai/lietuvos-metine-strategine-apzvalga/p10.html>

²² Rieker, P. (2004). *Europeanisation of Nordic security: the EU and the changing security identities of the Nordic states*. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/5989479/Europeanization_of_Nordic_Security_The_European_Union_and_the_Changing_Security_Identities_of_the_Nordic_States

²³ Haugsdal, R. (2005). *What explains the change of European security policy?: an analysis of European security and defence policy (ESDP) after september 11th 2001*. Prieiga per internetą: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/13871/30024.pdf?isAllowed=y&sequence=1>

Šiuolaikinė saugumo ir gynybos politika (BSGP) pradėta kurti pasirašius Maastrichto sutartį (1992), kurioje suformuluoti pagrindiniai BSGP tikslai. Tarp jų yra bendrų ES vertybių, interesų, nepriklausomybės ir vientisumo apsauga; siekis visais įmanomais būdais užtikrinti ES saugumą; taikos palaikymas ir tarptautinio saugumo stiprinimas; tarptautinio bendradarbiavimo organizavimas; demokratijos ir teisinės valstybės plėtojimas ir stiprinimas, pagarba žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms²⁴.

1997 m. Amsterdamo sutartyje buvo aiškiai suformuluotos pagrindinės gynybos politikos kryptys. Buvo tvirtai pareikšta, kad Europos Vadovų Taryba turi teisę nuspręsti dėl bendros gynybos politikos formavimo. Buvo nustatyta jo taikymo sritis: humanitarinės ir gelbėjimo užduotys, taikos palaikymo užduotys ir kovinių pajėgų užduotys valdant krizę, įskaitant taikos palaikymą²⁵. 1997 m. Amsterdamo sutartis nustatė efektyvesnį sprendimų priėmimo procesą, įskaitant konstruktyvų susilaikymą ir kvalifikuotos daugumos balsavimą (QMV).

1999 m. gruodžio mėn. Europos Vadovų Taryba patvirtino vyriausiojo įgaliotinio BSGP vaidmenį. Juo tapo buvęs NATO generalinis sekretorius J. Solana²⁶.

1998 m. gruodžio pradžioje St. Malo (Prancūzija) Prancūzijos prezidentas J. Chirac ir Didžiosios Britanijos ministras pirmininkas T. Blair priėmė bendrą deklaraciją, kurioje buvo aiškiai nurodyta, kad Europos Vadovų Taryba turėtų „palaiapsniui formuoti bendrą gynybinę politiką“ ir kad „Sąjunga turėtų turėti galimybę vykdyti savarankiškus veiksmus, paremtus patikimomis karinėmis pajėgomis“²⁷

2003 m. ratifikavus 2001 m. vasario mėn. pasirašytą Nicos sutartį²⁸, nuostatos dėl BSGP priemonių rinkinio nepasikeitė ir iki šiol yra sprendimų priėmimo sistemos ES valstybių narių užsienio ir saugumo politikos pagrindu pagrindas. Sutartyje numatyti tolesni pakeitimai siekiant supaprastinti sprendimų priėmimą, o Politinis ir saugumo komitetas, įsteigtas 2001 m. Sausio mėn. Tarybos sprendimu, buvo įgaliotas vykdyti politinę priežiūrą ir strateginių operacijų vadovavimą, sprendžiant krizes.

Nors visuotinai sutariama, kad tarp integracijos ir saugumo yra ryšys, tie, kurie pasisako už tradicinį saugumo apibrėžimą, gali būti linkę ignoruoti ES kaip saugumą nulemiantį subjektą.

---

²⁴ *Europos Sąjungos sutartis / Maastrichto sutartis*, (1992). Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:11992M/TXT>

²⁵ *Amsterdamo sutartis*, (1997). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2020 m. lapkričio 15 d.] Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:11997D/TXT>

²⁶ Жилкина, Ю., (2010). *Общая оборона Европейского Союза и интересы стран - членов организации*. Prieiga per internetą: <https://cyberleninka.ru/article/n/obschaya-oborona-evropeyskogo-soyuza-i-interesy-stran-chlenov-organizatsii>

²⁷ *Franco-British St. Malo Declaration (4 December 1998)*. Prieiga per internetą: https://www.cvce.eu/content/publication/2008/3/31/f3cd16fb-fc37-4d52-936f-c8e9bc80f24f/publishable_en.pdf

²⁸ *Nicos sutartis*, (2001). Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:12001C/TXT>

Tačiau suprantantiems saugumą plačiaja prasme, situacija atrodys kitaip. Europos Sąjungos gebėjimas koordinuoti įvairias saugumo politikos priemones - ekonomines, politines ir karines - daro ją vienu svarbiausių saugumo veikėjų po Šaltojo karo. Būtent šią platesnę viziją pabrėžia pati ES²⁹.

Konkretūs ES visapusiškos išorės saugumo politikos pavyzdžiai yra, pavyzdžiui, plėtros procesas, Balkanų stabilumo paktas, Europos ir Viduržemio jūros regiono šalių partnerystė, Konfliktų prevencijos programa, taip pat Europos saugumo ir gynybos politika, sukuriant civilinį komponentą lygiagrečiai kariniam. ES visapusiškos vidaus saugumo politikos pavyzdžiai yra įvairios pastangos kovojant su terorizmu. Tokios pastangos dedamos tiek teisingumo ir vidaus reikalų (TVR) srityje, glaudžiau bendradarbiaujant Europos policijai, tiek Bendrijos (ES) srityje, daugiau dėmesio skiriant civilių apsaugai ir kovai su pinigų plovimu³⁰. Europos saugumo strategija yra konkretus to pavyzdys³¹.

Užsienio saugumo politikos priemonės vis dažniau naudojamos vidaus reikmėms ir atvirkščiai. Konfliktų prevencija ir tarptautinių krizių valdymas trečiojoje šalyje vis dažniau naudojamas siekiant sumažinti terorizmo grėsmę ir tarptautinio nusikalstamumo plitimą į ES šalis, tuo tarpu TVR ir kitos vidinės bendruomenės politikos priemonės yra svarbūs šių trečiųjų šalių konfliktų prevencijos civilinės dalies elementai. Tai rodo, kad ES turi aiškų požiūrį į saugumą, nepaisant to, kad nėra nuoseklios ir tiksliai apibrėžtos saugumo ir gynybos politikos (BSGP), ką aiškiai parodo ginčai dėl Irako krizės³².

Apibendrinant galima teigti, jog Europos Sąjungos saugumo ir gynybos politika (BSGP) buvo nustatyta 1993 m. Europos Sąjungos sutartimi (ESS) siekiant išsaugoti taiką, stiprinti tarptautinį saugumą, skatinti tarptautinį bendradarbiavimą ir plėtrą bei stiprinti demokratiją, teisinę valstybę ir pagarbą žmogaus teisėms bei pagrindinėms laisvėms. Vėliau ją stiprino vėlesnės sutartys. Valstybės narės turėjo aktyviai ir besąlygiškai remti šią politiką lojalumo ir abipusio solidarumo dvasia. Jos tikslai buvo apsaugoti bendras Sąjungos vertybes, pagrindinius interesus, nepriklausomybę ir vientisumą pagal Jungtinių Tautų Chartijos principus; visais įmanomais būdais

---

²⁹ Rieker, P. (2004). Europeanization of Nordic Security The European Union and the Changing Security Identities of the Nordic States. *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association Vol. 39(4)*. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/5989479/Europeanization_of_Nordic_Security_The_European_Union_and_the_Changing_Security_Identities_of_the_Nordic_States?auto=download&email_work_card=download-paper

³⁰ Ten pat

³¹ European Council, (2003). *A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Brussels: 12 December*

³² Rieker, P. (2004). Europeanization of Nordic Security The European Union and the Changing Security Identities of the Nordic States. *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association Vol. 39(4)*. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/5989479/Europeanization_of_Nordic_Security_The_European_Union_and_the_Changing_Security_Identities_of_the_Nordic_States?auto=download&email_work_card=download-paper

stiprinti Sąjungos saugumą; skatinti tarptautinį bendradarbiavimą; plėtoti ir stiprinti demokratiją ir teisinę valstybę bei pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms.

1.1.3. Sprendimų priėmimo mechanizmas

2009 m. įsigaliojusi Lisabonos sutartis suteikė ES naujų galių sprendimų priėmimo užsienio ir saugumo srityje srityje.

Su BSGP susijusius sprendimus priima Europos Vadovų Taryba ir Europos Sąjungos Taryba³³. Šie sprendimai priimami vienbalsiai, tačiau egzistuoja išimtys. Amsterdamo sutartis nustatė efektyvesnį sprendimų priėmimo procesą, įskaitant konstruktyvų susilaikymą ir kvalifikuotos daugumos balsavimą (QMV). Toks balsavimas nėra dažnas BSGP srityje, tačiau egzistuoja įvairios svarbios išimtys. Kvalifikuotų balsų dauguma priimti sprendimai dėl nuolatinio struktūrinio bendradarbiavimo (PESCO), taip pat analizuojant Europos gynybos agentūros (EGA) veiklą³⁴.

Tarybos priimti sprendimai yra privalomi valstybėms narėms, kai jos pareiškia savo poziciją ir vykdo savo veiksmus. Valstybės narės stebi savo nacionalinės politikos atitiktį Sąjungos pozicijoms. Kiekviena ES valstybė, Sąjungos vyriausiasis įgaliotinis užsienio reikalams ir saugumo politikai, padedamas Komisijos, gali pateikti Tarybai bet kokį klausimą, susijusį su bendra užsienio ir saugumo politika, ir pateikti Tarybai atitinkamus valstybių teisės aktų projektus - Komisijos inicijuotas iniciatyvas ir projektus arba Vyriausiasis įgaliotinis - pasiūlymus. Tuo pat metu tais atvejais, kai reikia nedelsiant priimti sprendimus, vyriausiasis įgaliotinis savo iniciatyva arba valstybės narės prašymu per 48 valandas arba, jei būtina, per trumpesnę laiką sušaukia neeilinį Tarybos posėdį.

Pasiūlymus dėl sprendimų teikia Sąjungos vyriausiasis įgaliotinis užsienio reikalams ir saugumo politikai, kuris yra ir Europos Komisijos pirmininko pavaduotojas. Lisabonos sutartyje įrašyta Europos pajėgumų ir ginkluotės politikos sąvoka ir joje taip pat numatyta BSGP ir kitų Sąjungos politikos krypčių sąsaja, reikalaujant, kad prireikus EGA ir Komisija bendradarbiautų. Tai itin svarbu vykdant Sąjungos mokslinių tyrimų, pramonės ir kosmoso politiką, kurią įgyvendinant Parlamentui buvo suteikti įgaliojimai daryti kur kas didesnę įtaką BSGP nei anksčiau.³⁵

---

³³ *Europos Sąjungos sutartis / Maastrichto sutartis*, (1992). Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:11992M/TXT>

³⁴ Urbelis, V. (2015). Mažųjų valstybių veikimo būdai NATO ir ES bendroje saugumo ir gynybos politikoje. *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2014-2015*, 13 tomas, 59-75.

³⁵ *Bendra saugumo ir gynybos politika. Faktų apie Europos Sąjungą suvestinės*, (2020). Prieiga per internetą: https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_5.1.2.pdf

Kadangi BSGP vykdoma tarpvyriausybinio pagrindu, ES valstybės narės yra tos, kurios nusprendžia dėl Europos bendradarbiavimo šioje srityje krypties, greičio ir intensyvumo³⁶. Anot V. Urbelio³⁷, priimant sprendimus veikia konsensuso taisyklė, ir konsensuso paieška ES BSGP yra pagrindinė sprendimų priėmimo forma. Kiekviena šalis gali pateikti prašymą ir sprendimas bus arba nebus priimtas. Priimdamas sprendimus užsienio politikos klausimais, kiekvienas Tarybos narys turi teisę susilaikyti nuo balsavimo, todėl jis taip pat turi teisę kartu su susilaikymu pateikti oficialią deklaraciją. Šiuo atveju valstybė, kurios atstovas susilaikė nuo balsavimo, turi teisę sprendimo netaikyti, tuo pačiu pripažindama, kad šis sprendimas yra privalomas visai sąjungai.

Lisabonos sutartimi įvedamas pirmininkavimas Europos Vadovų Tarybai. Įvedus pirmininkavimą Europos Vadovų Tarybai, siekiama sustiprinti ES užsienio politikos stabilumą ir tęstinumą. Viena iš šios ES institucijos pirmininko užduočių yra užtikrinti ES atstovavimą tarptautinėje arenoje klausimais, susijusiais su saugumo ir gynybos politika.³⁸

Parlamentas turi teisę tikrinti BSGP ir savo iniciatyva dėl jos kreiptis į Komisijos pirmininko pavaduotoją ir Sąjungos vyriausiąjį įgaliotinį bei Tarybą (ES sutarties 36 straipsnis). Jis taip pat tikrina šiai politikai skirtą biudžetą (ES sutarties 41 straipsnis). Parlamentas du kartus per metus rengia diskusijas dėl pažangos, padarytos įgyvendinant BSGP, bei priima pranešimus: Užsienio reikalų (AFET) komiteto rengiamą pranešimą dėl BSGP, į kurį prireikus įtraukiamos su BSGP susijusios dalys; Saugumo ir gynybos (SEDE) pakomitečio rengiamą pranešimą dėl BSGP. Nuo 2012 m. Europos Parlamentas ir valstybių narių nacionaliniai parlamentai kasmet organizuoja dvi tarpparlamentines konferencijas su BSGP susijusiems klausimams aptarti. Tarpparlamentinis bendradarbiavimas šiose srityse numatytas pagal Lisabonos sutarties Protokolą Nr. 1, kuriame aprašomas nacionalinių parlamentų vaidmuo Europos Sąjungoje. Lisabonos sutartyje įtvirtintos naujovės suteikė galimybę pagerinti politinį BSGP nuoseklumą. Komisijos pirmininko pavaduotojas ir Sąjungos vyriausiasis įgaliotinis atlieka pagrindinį institucinį vaidmenį – jis pirmininkauja Užsienio reikalų tarybai, kurioje posėdžiauja gynybos ministrai (ES BSGP sprendimų priėmimo organas), ir vadovauja EGA. Politinė konsultacijų ir dialogo su Parlamentu sistema pamažu kinta, kad Parlamentas turėtų galimybę atlikti visavertį vaidmenį plėtojant BSGP³⁹.

---

³⁶ Brummer, K. (2007). *The North and ESDP The Baltic States, Denmark, Finland and Sweden*. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/3025218/The_Baltic_States_and_ESDP

³⁷ Urbelis, V. (2015). Mažųjų valstybių veikimo būdai NATO ir ES bendroje saugumo ir gynybos politikoje. *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2014-2015*, 13 tomas, 59-75.

³⁸ Шнайдер, Э. (2010). *Механизм принятия решений в ЕС по вопросам внешней политики и политики безопасности согласно лиссабонскому договору*. Prieiga per internetą: http://www.isoa.ru/art-view.php?bc_tovar_id=724

³⁹ *Bendra saugumo ir gynybos politika. Faktų apie Europos Sąjungą suvestinės*, (2020). Prieiga per internetą: https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_5.1.2.pdf

Apibendrintai galima teigti, jog įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, BSGP sprendimų priėmimo mechanizme įvyko nemažai pakeitimų: ES sutelkė savo atstovavimą pasaulinėje arenoje, įvesdama Europos Vadovų Tarybos pirmininko ir vyriausiojo įgaliotinio pareigybės, kurios užtikrins užsienio politikos tęstinumą; kadangi daugumos balsavimo sistema nėra numatyta kaip pagrindinė BSGP srityje, nėra jokių abejonių, kad valstybės narės vis dar išlaiko kompetenciją užsienio ir saugumo politikos srityje; Lisabonos sutartis suteikia ES juridinio asmens statusą, kuris įgyja teisumą tarptautinės teisės prasme; - sutartyje numatytas ES narių įsipareigojimas dėl bendros gynybos; - vykdydamos BSGP, valstybės narės gali organizuoti glaudesnę karinį bendradarbiavimą.

1.2. ES Saugumo ir gynybos politikos institucinių struktūrų genezė ir bruožai

Politikos procesuose institucijos disponuoja savo galia, autoritetu, teikia moralinį pagrindą kolektyviniam veiksmui, apibrėžia teises, pareigas, teisingumo supratimą. ES institucijų sistemos unikalumą parodo tai, kad jos prioritetus nustato nacionaliniai ir ES lygmens vadovai Europos Vadovų Taryboje, ES piliečius atstovauja Europos Parlamento nariai, jų interesus gina Europos Komisija, o vyriausybės savo šalių interesus gina Europos Sąjungos Taryboje.

Bendra užsienio ir saugumo politika buvo pradėta formuoti 1992 metais, pasirašius Maastrichto sutartį. Šioje sutartyje buvo apibrėžti svarbiausi prioritetai: sąjungos vertybių, demokratijos saugojimas, pagarba žmogaus teisėms ir laisvėms, ES saugumo stiprinimas, taikos užtikrinimas. Nors po Maastrichto sutarties pasirašymo ES Saugumo ir gynybos politikos kūrimas, formavimas vyko gana vangiai, tačiau ši politika pakeitė Europos politinį bendradarbiavimą⁴⁰. Kita vertus, siekti saugumo Europoje po Maastrichto sudėties nepavyko. Tai parodė Balkanų situacija, kai NATO dėka buvo pasirašyta 1995 m. Deitono taika. Kosovo krizė parodė ES atsilikimą nuo JAV. Visa tai sudarė prielaidas kurti Europos saugumo ir gynybos politiką. Todėl 1998 m. St. Malo Didžiosios Britanijos Ministras Pirmininkas T. Blair ir Prancūzijos Prezidentas J. Chirac paskelbė deklaraciją „Europos Sąjunga privalo turėti veiksmų autonomiją, paremtą patikimomis karinėmis pajėgomis, gebančiomis reaguoti į tarptautines krizes“⁴¹.

Iki St. Malo deklaracijos seniai veikė kiekvienos ES valstybės narės institucijos: gynybos, užsienio reikalų ministerijos, gynybos vadai ir pan., kurie prisidėjo prie ES užsienio ir saugumo

---

⁴⁰ Carter, B. (2018). *Maastricht Treaty 25 years on: the birth of the EU ... and euroscepticism*. Prieiga per Internetą: <https://www.euronews.com/2018/11/01/maastricht-treaty-25-years-on-the-birth-of-the-eu-and-euroscepticism>

⁴¹ *Franco-British St. Malo Declaration (4 December 1998)*. Prieiga per Internetą: https://www.cvce.eu/content/publication/2008/3/31/f3cd16fb-fc37-4d52-936f-c8e9bc80f24f/publishable_en.pdf

politikos. Todėl St. Male deklaracija ragino sukurti „tinkamas struktūras“⁴². Tokiu būdu St. Male deklaracija **paskatino sukurti tokias ES Saugumo ir gynybos politikos institucijas**: ES Politinio ir saugumo komitetą, Europos karinį komitetą ir Europos karinį štabą. Taigi šiame poskyryje siekiama aptarti ES saugumo ir gynybos politikos institucijų raidą, vaidmenį ir jų raiškos bruožus.

1.2.1. ES Politinis ir saugumo komitetas

ES saugumo ir gynybos politikos specifika yra pakankamai sudėtinga, plati, turinti daug pasekmių. Tai apima įvairių priemonių mobilizavimą tarptautinių krizių valdymo, regiono stabilizavimo, konfliktų tikslų atstatymą įvairiomis politikos priemonėmis: pradedant ginklais, policijos pajėgumais, kovinių grupių greitu reagavimu, žmogaus teisių ekspertų dislokavimu, nuo išteklių teikimo valstybės pajėgumų stiprinimo srityje ir patirties sienų kontrolės srityje. Šiomis aplinkybėmis pabrėžiamas pagrindinės politikos formavimo priemonės – Politikos ir saugumo komiteto (PSK) vaidmuo.

ES Politinio ir saugumo komitetas (PSK) (angl. *Political and Security Committee – PSC*) tai pagrindinė institucija, susidedanti iš 27 valstybių narių ambasadorių lygmens atstovų, kurie posėdžiauti renkasi du kartus per savaitę. Esant poreikiui posėdžiai vyksta ir dažniau. PSK komitetui pirmininkauja Europos išorės veiksmų tarybos atstovai, dalyvauja ES specialieji atstovai, ES karinių ir civilinių operacijų vadovai, kiti tarptautinių organizacijų atstovai⁴³.

ES PSK vaidmens paaiškinimą galima rasti Europos Sąjungos sutarties 38 straipsnyje. Bendrai užsienio ir saugumo politikai priklausančiose srityse ES PSK:

- stebi tarptautinę padėtį, sutartų politikos kryptių įgyvendinimą,
- padeda Tarybai formuoti bendrą užsienio saugumo politiką,
- prisideda prie politikos kryptių apibrėžimo;
- atsako už krizių kontrolę, strategiškai vadovauja krizių operacijoms⁴⁴.

Be šių specialių ES PSK veiklai numatytų užduočių, ši institucija pirmiausia yra parengiamoji įstaiga Užsienio reikalų tarybos posėdžiams: ambasadorių lygmens atstovai stebi tarptautinius saugumo planus, kad būtų suteikiama Tarybai konkreti politika, teikiami pasiūlymai.

---

⁴² Howorth, J. (2010). *The Political and Security Committee: a Case Study in 'Supranational Intergovernmentalism'* Prieiga per Internetą:

<https://www.ies.be/files/documents/JMCdepository/Howorth,%20Jolyon,%20The%20Political%20and%20Security%20Committee,%20A%20Case%20Study%20in%20%E2%80%98Supranational%20Intergovernmentalism%E2%80%99.pdf>

⁴³ *Study The Scope and Mandate of EU Special Representatives (EUSRs)*, (2019). Prieiga per Internetą:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/603469/EXPO_STU\(2019\)603469_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/603469/EXPO_STU(2019)603469_EN.pdf)

⁴⁴ *Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo redakcija*, (2008). Prieiga per Internetą: <https://www.hrmi.lt/uploaded/PDF%20dokai/EB%20suvestine%20sutartis.pdf>

Tai pirmasis ir svarbiausias organas Europos Sąjungoje saugumo ir gynybos politikoje, kurio pagrindinė funkcija neabejotinai turi būti saugumo ir gynybos srityje. Kaip nurodyta ES sutarties 38 str. komitetas, esant būtinybei, perimtų pagrindinę funkciją ES sprendžiant išorės krizių situacijas. Tiksliau, konfliktinėje situacijoje, Europos Taryba PSK teikia saugumo ir gynybos operacijos politinę kontrolę bei strategines gaires.

Atskirai verta paminėti vyriausiąjį įgaliotinį, kuris, ypatingai krizės atveju, gali pirmininkauti PSK. Tačiau pirmininkaujama tik tarybos priimtu sprendimu. Kilus krizei, vyriausiajam įgaliotiniui nustatomos konkrečios įgyvendinimo priemonės, priklausančios PSK. Krizių operacijų metu, vyriausias įgaliotinis, jau veikiantis kaip PSK pirmininkas, turi teikti Tarybai pranešimus. ES PSK glaudus bendradarbiavimas vyksta ir su Tarybos generaliniu sekretoriumi.

ES PSK gauna patarimus ir rekomendacijas iš krizių valdymo bei karinių ir civilinių ES pajėgumų vystymo klausimais. PSK susitikimų darbotvarkės parengimą ruošia ir yra atsakinga Tarybos Nicolaidis grupė. Kita grupė – politinė-karinė, kurie rengia dokumentus politiniais-kariniais klausimais⁴⁵.

Apibendrinant galima teigti, kad ES PSK yra sudėtinga, daugialypė institucija, kuri padeda Tarybai formuoti ES saugumo ir gynybos politiką. Nors veikla grindžiama įvairių priemonių mobilizavimu, aprūpinimu moderniais ginklais, tvarkos palaikymu, tačiau pagrindinė ES PSK užduotis yra tarptautinės situacijos stebėjimas ir ES saugumo ir gynybos politikos klausimais teikimas tarybai.

1.2.2. ES Karinis komitetas ir ES Karinis štabas

ES Politinio ir saugumo komitetas teikia patarimus ir rekomendacijas dar dviems institucijoms: ES Kariniam komitetui ir ES Kariniam štabui.

Europos Sąjungos karinis komitetas (KK) (angl. *EU Military Committee, franc. Comité militaire de l'UE*) buvo įsteigtas 2001 m. sausio 22 d. Tarybos sprendimu 2001/79/BUSP. ES KK yra aukščiausias Taryboje įsteigtas karinis organas, specializuota karinė ES Tarybos institucija, kuri padeda Tarybai formuoti ir įgyvendinti ES bendrą saugumo ir gynybos politiką⁴⁶.

ES Karinio komiteto sudėtis yra iš ES valstybių kariuomenės vadų, kurie du kartus per metus renkasi į susitikimus Briuselyje. Vykstant kassavaitiniuose karinio komiteto susirinkimuose

---

⁴⁵ *EBSGP institucinė struktūra*. Prieiga per Internetą:

https://kam.lt/lt/tarptautinis_bendradarbiavimas/europos_sajunga_612/europos_saugumo_ir_gynybos_politika_eBSGP_613/eBSGP_institucine_struktura.html

⁴⁶ *Europos Sąjungos karinis komitetas (ESKK)*. Prieiga per Internetą: <https://www.consilium.europa.eu/lt/council-eu/preparatory-bodies/european-union-military-committee/#>

kariuomenių vadus atstovauja jų kariniai atstovai. ES Karinis komitetas turi nuolatinį pirmininką, kurį trejų metų kadencijai skiria ES Taryba. Dažniausiai į šią poziciją skiriamas kurios nors valstybės kadenciją baigęs kariuomenės vadas. Pirmininkas atstovauja Kariniam komitetui Politikos ir saugumo komitete, jis taip pat yra karinis vyriausiojo įgaliotinio bendrai užsienio ir saugumo politikai patarėjas. Pažymėtina, kad pirmininkas, svarstant gynybos klausimus, atstovauja Karinį štabą ES Taryboje. Atskiras vaidmuo tenka ir vyriausiajam įgaliotiniui, kuris teikia nurodymus ES Kariniam komitetui.

ES KK savo veikloje atlieka šiuos veiksmus:

- vadovauja visai ES karinei veiklai, pirmiausia bendros saugumo ir gynybos politikos srityje vykdomų karinių misijų ir operacijų planavimui bei vykdymui ir karinių pajėgumų plėtojimui;
- konsultuoja ES PSK ir teikia jam rekomendacijas įvairiais kariniais klausimais.

Tai galima sakyti, kad ES KK yra išskirtinė patariamoji įstaiga, kuri greta savo paprastų konsultavimo užduočių kariniais klausimais, taip pat svarsto karinių konfliktų prevencijos ir krizių valdymo aspektus. Viskas vyksta ES valstybių diskusijų ir derybų forma. ES KK karinės ekspertizės darbas, įskaitant priemonių koordinavimą, pajėgumų suteikimą ir plėtrą, taip pat strateginių operacinių galimybių krizinėse situacijose rengimą, sukuria pridėtinę vertę tiek pavaldžiai tarybai, tiek ir kitoms šalims⁴⁷.

Galima išskirti kelias klausimų grupes, kurias nagrinėja ir rekomendacijas priima ES Karinis komitetas. Tai bendri kariniai krizių valdymo aspektai, kariniai operacijų strategijų, politinės kontrolės aspektai, krizių vertinimas, krizinės situacijos padarinių sprendimo klausimai, planuojamų operacijų tikslų formulavimas ir vertinimas, karinio bendradarbiavimo santykiai su šalimis kandidatėmis, tarptautinėmis organizacijomis, operacijų ir pratybų finansinių aspektų vertinimas⁴⁸.

Siekdamas prisiimti didelę atsakomybę, ES Karinis komitetas, kurį sudaro ne tik valstybių narių gynybos vadovams tiesiogiai pavaldūs nacionaliniai atstovai, bet ir jam papildomai padeda kita nuolatinė karinį įstaiga – Europos Sąjungos karinis štabas.

ES karinis štabas (*angl. EU Military Staff, pranc. Etat-Major de l'UE*), įkurtas 2001 metais. Tai ES Tarybos generalinio sekretoriato padalinys, kurio darbui, kaip jau minėta, vadovauja ES karinis komitetas. ES karinį štabą sudaro karinis personalas, kariniai ekspertai, deleguoti iš valstybių narių. ES kariniame štabe yra politikos, planavimo, žvalgybos, operacijų ir pratybų

---

⁴⁷ Cross, M. D. (2010). *Cooperation by Committee: The EU Military Committee and Committee for Civilian Crisis Management*. Prieiga per Internetą:

https://www.researchgate.net/publication/236983755_Cooperation_by_Committee_The_EU_Military_Committee_and

⁴⁸ Vitkus, G. (2008). *Europos Sąjungos užsienio politika: trumpas vadovas*. Vilnius: VU.

logistikos ir išteklių, komunikacijos ir informacinių sistemų padaliniai. Kariniam štabui vadovauja trijų žvaigždučių laipsnį turintis generolas⁴⁹.

Karinio štabo vaidmuo išryškėja ir visuomenė tai mato, kai yra vykdomos karinės krizių valdymo operacijos. Tuomet ES Kariniam komitetui bei vyriausiam įgaliotiniui teikiama karinė ekspertinė informacija bei parama bendrai užsienio ir saugumo politikai. Karinis štabas atlieka kelias pagrindines funkcijas:

- išankstinį strateginį planavimo karinį perspėjimą;
- situacijos vertinimą bei strateginį planavimą;
- vykdo ES Karinio komiteto politikų bei sprendimų įgyvendinimą, krizių stebėseną;
- organizuoja ir koordinuoja sąveiką su nacionaliniais ir daugianacionaliniais štabais, įskaitant NATO⁵⁰.

Siekiant efektyviau įgyvendinti „Berlynas plus“ susitarimus, 2004 metais buvo nuspręsta įkurti NATO ryšių palaikymo grupę kariniame štabe ir ES ryšių grupę NATO vyriausiam štabe Europoje. Įkurtos šios grupės padeda pasirengti įvairioms krizinėms situacijoms, krizinių valdymo operacijoms, padeda pagerinti veiksmų koordinavimą tarp ES ir NATO. Taigi saugumo ir gynybos politikoje svarbus vaidmuo tenka ne pavieniams, tačiau kompleksiniams veiksams: teisėtumo paieškai, valstybių narių prioritetui, stabilumui užtikrinti.

Kariniame štabe be NATO palaikymo grupės, 2005 metais buvo įkurta specifinė civilinė karinė grupė, kuri atsakinga už ES Operacijų centro ir ES Operacijų štabo parengimą, vykdomoji įstaiga, atsakinga už štabo personalo reikalus, padedanti palaikyti ryšius su ES valstybių karinėmis delegacijomis, kitomis ES institucijomis, NATO, Jungtinėmis Tautomis.

Apibendrinant galima teigti, kad Europos Sąjungos karinis komitetas (KK) yra specializuota karinė ES Tarybos institucija, kuri padeda Tarybai formuoti ir įgyvendinti ES bendrą saugumo ir gynybos politiką. ES Karinis komitetas vykdo krizių valdymą, karines operacijas, politinę kontrolę, vertina krizes, sprendžia jų padarinių likvidavimo klausimus. Karinis štabas vykdo potencialių krizių stebėseną, stebi ir analizuoja karines operacijas, teikia naujus pasiūlymus. ES Karinis štabas glaudžiai bendradarbiauja su Europos gynybos agentūra, vertina ir peržiūri ES skirtus valstybių narių karinius pajėgumus, organizuoja ir koordinuoja sąveiką su nacionaliniais ir daugianacionaliniais štabais.

---

⁴⁹ Council Decision of 22 January 2001 on the establishment of the Military Staff of the European Union (2001/80/CFSP). OJ L 27, 30 01 2001, p. 7–11

⁵⁰ Military Staff of the European Union (EUMS). Prieiga per Internetą: http://publications.europa.eu/resource/cellar/26d82d3d-0b92-481c-a6ad-3dcb5babb1a3.0002.02/DOC_2

1.2.3. Europos gynybos agentūros paskirtis ir funkcijos

Pristatant ES valstybės narėms pavaldžias institucijas, reikalinga pateikti ir Europos gynybos agentūros veiklą. Europos gynybos agentūra (angl. *European defence Agency, EDA*), buvo įsteigta 2004 m. liepos 12 d. Tarybos bendruoju veiksmu. Europos gynybos agentūra yra pavaldi Tarybai, kuri nustato veiklos gaires susitarimų su trečiomis šalimis. Europos gynybos agentūros narėmis yra 26 ES valstybės narės, išskyrus Daniją. Briuselyje įsteigtoje agentūroje dirba apie 140 darbuotojų, jos struktūrą sudaro trys veiklos direktoratai: bendradarbiavimo planavimo ir rėmimo, pajėgumų, ginkluotės ir technologijų ir Europos sąveikos ir inovacijų⁵¹.

EGA yra sudariusi sutartis su kitomis šalimis, nepriklausančiomis Europos Sąjungai: Norvegijos Karalyste (2006 m.), Šveicarijos Konfederacija (2012 m.), Serbijos Respublika (2013), Ukraina (2015 m.). Šios šalys pagal sutartis gali dalyvauti EDA kuruojamose projektuose⁵².

Europos gynybos agentūros pagrindinis tikslas yra padėti ir remti ES valstybes toliau plėtojant ir koordinuojant bendrą gynybos ir saugumo politiką krizėms valdyti. Į šį bendrą tikslą yra įtrauktos ir keturios agentūros atliekamos funkcijos, kurios prisideda prie nuoseklaus ir visapusiško požiūrio į ES pajėgumų plėtrą. Šios keturios funkcijos kartu apima visą pajėgumų ugdymo ciklą ir taip suteikia ilgalaikę perspektyvą gebėjimų ugdymui: kartu su bendru tikslu sukurti tinkamus gynybos pajėgumus, bendradarbiavimą ginkluotės srityje ir turi būti skatinami gynybos sektoriaus moksliniai tyrimai ir technologijos.

Europos gynybos agentūros veikla apima šias sritis: šalių bendradarbiavimą, bendrų pajėgų vystymą, mokslinius tyrimus ir technologijas saugumo ir gynybos srityje, pramonės ir rinkos klausimus. Agentūra skatina bendradarbiauti šalis nares, pradeda naujas iniciatyvas, projektus, pateikia sprendimus, kaip tobulinti gamybos pajėgumus, ypatingai šalių narių gynybos ministerijoms. Tai vieta, kurioje valstybės narės nori plėtoti pajėgumus bendradarbiaudamos. EDA taip pat yra pagrindinis pagalbininkas plėtojant pajėgumus, reikalingus pagrindinei ES saugumo ir gynybos politikai paremti⁵³.

Saugumo ir gynybos politikoje svarbus vyriausiojo įgaliotinio, kaip tarpininko vaidmuo. Ypatingai šis vaidmuo išryškėja, kai visos valstybės narės vieningai sutaria dėl naujų iniciatyvų ar žingsnių, susijusių su ES saugumo ir gynybos integracija. Todėl vyriausiasis įgaliotinis turi didelę įtaką kuria kryptimi vykdoma saugumo ir gynybos politika. Jis agentūros struktūroje yra esminė sąsaja tarp agentūros ir tarybos

---

⁵¹ *Europos gynybos agentūra (EGA)*. Prieiga per internetą: https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/eda_lt

⁵² Ten pat.

⁵³ *Mission. European defence agency*. Prieiga per internetą: <https://www.eda.europa.eu/Aboutus/Missionandfunctions>

Europos gynybos agentūra (EGA) yra Europos bendradarbiavimo gynybos srityje centras. Agentūros misija:

- remti gynybos pajėgumų plėtrą ir karinį bendradarbiavimą tarp Europos Sąjungos valstybių narių;
- skatinti gynybos mokslinius tyrimus ir technologijas (MTTP) ir stiprinti Europos gynybos pramonę;
- veikia kaip karinė sąsaja su ES politika, remia bendras saugumo ir gynybos politikos operacijas⁵⁴.

Europos gynybos agentūra yra laikoma varomoji jėga kuriant bendrą gynybos įrangos rinką, kurie užtikrina pajėgumų tvarumą ir palaikymą dėl to, kad ji yra atsakinga už visą ES finansuojamą su gynyba susijusią veiklą. Valstybės narės tai nusprendė padaryti, suteikti agentūrai daugiau užduočių 2017 m. Todėl nereikia nuvertinti agentūros, kaip aktyvaus ir tarptautinių projektų koordinatoriaus vaidmens, jei jis bus gerai įgyvendinamas. Be to su valstybių narių gynybos ministrais, sudarant agentūros valdymą, yra užtikrinamas reguliarus aukšto lygio politinis darbas, susijęs su gynybos pajėgumų plėtojimu bendrame Europos forume⁵⁵.

Yra skiriami trys Europos gynybos agentūros privalumai: lankstumas, dalykinės žinios ir išlaidų veiksmingumas.

Lankstumas. Agentūra teikia paramą projektams, kuriuose dalyvauja bent dviejų šalių atstovai. Parama turi atitikti jų strateginius prioritetus, veiklos reikalavimus, susidomėjimu konkrečiu projektu.

Dalykinės žinios. Pakankamai kompetentingi darbuotojai, dirbantys ekspertų komandose, palaiko glaudžius ryšius su kitomis tarptautinėmis organizacijomis.

Išlaidų veiksmingumas. Agentūros biudžetas sudaromas iš bendrų lėšų, kurios susijusios su *ad hoc* projektais, programomis bei papildomomis pajamomis.

Apibendrinant galima teigti, kad Europos gynybos agentūra yra naudinga ES šalims narėms, išskyrus Daniją. Ji padeda apsispręsti dėl dalyvavimo atsižvelgiant į nacionalinius gynybos poreikius, siekia stiprinti Europos gynybos pramonę ir atlieka tarpininkės ir jungiamosios grandies vaidmenį, padeda šalinti spragas gynybos bei mokymų srityje.

1.3. Bendradarbiavimo galimybės saugumo ir gynybos srityje

---

⁵⁴ *Mission. European defence agency.* Prieiga per internetą: <https://www.eda.europa.eu/Aboutus/Missionandfunctions>

⁵⁵ Ten pat.

Skirtingos bendradarbiavimo formos saugumo ir gynybos srityje galima laikyti vienu svarbiausių politikos srities elementų. Saugumo ir gynybos politikoje tarpvyriausybiniu pobūdžio fone tokių bendradarbiavimo formatų nauda gali būti labai reikšminga. Todėl norint, kad būsimos iniciatyvos turėtų daugiau galimybių vystytis ir plėstis, lieka esminis dalykas visoms valstybėms narėms, norinčioms pagerinti savo dalyvavimą pagal saugumo ir gynybos politiką, siūloma galimybė tai padaryti pasitelkiant institucijas, tokias kaip Europos gynybos agentūra (EGA).

Postūmis stiprinti Europos išorės saugumo ir gynybos srityje potencialą įvyko 2016 m. Bratislavoje susitikus aukščiausio lygio ES vadovams ir jiems nusprendus stiprinti bendradarbiavimą šioje srityje. Vėliau, tais pačiais metais, buvo patvirtintas įgyvendinimo planas saugumo ir gynybos srityje, pateiktas pasiūlymas dėl Europos gynybos veiksmų plano ir numatyti veiksmai, stiprinantys ES ir NATO bendradarbiavimą.

Bendradarbiavimas saugumo ir gynybos srityje vyksta sutelkus dėmesį į tris strateginius prioritetus: reaguojant į išorės konfliktus ir krizes, stiprinant partnerių pajėgumus, vykdant ES ir jos piliečių apsaugą. Kad būtų įgyvendinti šie strateginiai prioritetai yra numatyti konkretūs veiksmai:

1. Siekiant stiprinti valstybių narių bendradarbiavimą gynybos srityje pradėti ***suderintą metinę peržiūrą gynybos srityje (CARD)***.

2. Siekiant stiprinti valstybių narių, kurios nori išplėsti bendradarbiavimą gynybos srityje, ***nuolatinį struktūrizuotą bendradarbiavimą (PESCO)***.

3. Siekiant tobulinti krizių valdymo struktūras, įkurti ***Karinių misijų planavimo ir vykdymo centrą (MPCC)***.

4. Stiprinti ***ES greitojo reagavimo priemones***, įskaitant ES kovines grupes ir civilinius pajėgumus⁵⁶.

Suderinta metinė peržiūra gynybos srityje (CARD). 2016 m. Taryba nusprendė, kad remiantis sistemingo ir ilgalaikio bendradarbiavimo saugumo ir gynybos srityje Europos gynybos agentūra turės paruošti metinę ataskaitą apie valstybių narių karinių išlaidų planus, kurie galėtų paskatinti gynybos planavimą ir karinių pajėgumų didinimą. Buvo patvirtinta Europos gynybos padėties apžvalgos arba kitaip vadinama suderintos metinės gynybos apžvalgos (CARD) apimtis, tvarka bei turinys⁵⁷.

Taip buvo surinkta informacija apie dalyvaujančių valstybių narių gynybos išlaidas, grupuojant į tris kryptis: valstybių narių gynybos planai, ES pajėgumų prioritetai, Europos bendradarbiavimo plėtra. Pirmą kartą tokia ataskaita paskelbta 2020 m. lapkričio 23 d., kurioje

---

⁵⁶ ES bendradarbiavimas saugumo ir gynybos srityje. Prieiga per Internetą: <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/defence-security/>

⁵⁷ Reyobroek, R. (2019). *What's in the CARDS?* Prieiga per duomenų bazę: <http://www.jstor.com/stable/resrep21384>

nurodomos „sritys, kuriose yra didelio bendradarbiavimo Europos gynybos srityje potencialo, aprūpinant valstybių narių pajėgas modernia įranga ir pagerinant jų sąveikumą, be kita ko, BSGP misijų ir operacijų metu“⁵⁸.

Renkant informaciją buvo užmegzti dvišaliai dialogai su kiekviena valstybe atskirai, patvirtinta, papildyta ir konsoliduota surinkta informacija pagal NATO gynybos planavimo procesą. Pastaraisiais metais saugumo ir gynybos srityje karių, dalyvaujančių misijose, skaičius išlieka pastovus, vidutiniškai apie 48 tūkst. karių. Taip pat išlieka gynybos išlaidos, susijusios su operatyvine veikla, kurios sudarė apie 3,5 proc. visų valstybių narių gynybos biudžeto⁵⁹.

Pateiktoje 2020 m. ataskaitoje nurodoma, kad pagrindinės bendradarbiavimo sritys, išlaikiusios valstybių narių susidomėjimą, buvo trumpojo nuotolio oro gynyba (SHORAD), šarvuota technika, įskaitant pagrindinius kovinius tankus, lengvieji ir vidutiniai sraigasparniai, medicinos pagalba, kibernetinė gynyba, palydovinis ryšys, bepiločių orlaivių sistemos⁶⁰

Taigi tokia kasmetinė apžvalga padės skatinti pajėgumų plėtrą šalinant trūkumus, stiprins bendradarbiavimą gynybos srityje ir užtikrins optimalesnį gynybos išlaidų planų naudojimą. 2020 m. pateiktoje ataskaitoje yra siūlomos 55 naujos galimybės šalims kartu plėtoti gynybos pajėgumus, kurios padėtų didinti bendras investicijas ir mažinti pajėgumų fragmentiškumą. CARD rezultatus galima panaudoti rengiant atvirus ir įtraukius Nuolatinio struktūrizuoto bendradarbiavimo (PESCO) ir Europos gynybos fondo projektus.

Nuolatinis struktūrizuotas bendradarbiavimas (PESCO). Siekiant sustiprinti Europos saugumą ir gynybą, ES vadovai 2017 m. sutarė pradėti nuolatinį struktūrizuotą bendradarbiavimą (PESCO). Šiuo metu PESCO dalyvauja 27 ES valstybės narės, išskyrus Daniją ir Maltą. Dalyvaujančios valstybės pagal mokymo, pajėgumų plėtojimo, operatyvinės parengties gynybos sausumoje, jūrose ir oro erdvėje, kibernetinėje gynyboje įgyvendina 47 projektus. Penkiuose svarbiausiuose projektuose didžiausias dėmesys skiriamas mokymui, kituose projektuose – ES bendradarbiavimo veiksmų stiprinimui, pajėgumų stiprinimui jūros, oro ir kosmoso srityse. Projektuose dalyvauti gali būti kviečiamos ir šalys, kurios nėra ES narės⁶¹.

---

⁵⁸ *Pristatyta pirmoji išsami Europos gynybos padėties apžvalga.* Prieiga per Internetą: <https://www.ekspertai.eu/pristatyta-pirmoji-issami-europos-gynybos-padeties-apzvalga/?comm=1>

⁵⁹ Reyobroeck, R. (2019). *What's in the CARDS?* Prieiga per duomenų bazę: <http://www.jstor.com/stable/resrep21384>

⁶⁰ *Coordinated Annual Review on Defence (CARD).* Prieiga per Internetą: [https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/coordinated-annual-review-on-defence-\(card\)](https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/coordinated-annual-review-on-defence-(card))

⁶¹ *ES bendradarbiavimas saugumo ir gynybos srityje.* Prieiga per Internetą: <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/defence-security/>

Nuolatinį struktūrizuotą bendradarbiavimą savanoriškai vykdo valstybės narės, kurių kariniai pajėgumai yra pakankamai išvystyti ir kurios sutinka vykdyti įpareigojančias gynybos išlaidas bei pajėgumų įsipareigojimus⁶²

Karinių misijų planavimo ir vykdymo centras (MPCC) buvo įkurtas 2017 m. ES Kariniame štabe, kurio paskirtis yra pagerinti ES pajėgumą, reaguoti greičiau, veiksmingiau ir nuosekliau. Šis centras atsakingas už vykdymo įgaliojimų neturinčių karinių misijų operatyvinį planavimą ir vykdymą⁶³.

Sustiprintos ES greitojo reagavimo priemonės. Tai viena iš turimų ES priemonių, kuri gali būti naudojama siekiant greitai reaguoti į kylančias krizes ir konfliktus. Šios grupės yra karinės pajėgos, kurios gali būti greitai dislokuojamos veiksmų vietoje. Nors reagavimo priemonės buvo suformuotos 2005 metais, tačiau jos niekada nebuvo dislokuotos, o kovinių grupių dislokavimo išlaidos bus padengiamos kaip bendros išlaidos⁶⁴.

Verta atskirai paminėti prieš 15 metų pradėjusį ES bei NATO bendradarbiavimą, kuris paskatins parengti daug ir įvairių priemonių, užtikrinančių saugumą piliečiams Europoje bei už jos ribų. 2018 m. buvo pasirašytas bendras pareiškimas ir numatyta, kad ES bei NATO bendradarbiavimas vyks karinio mobilumo, kibernetinio saugumo, hibridinių grėsmių, kovoje su terorizmu, moterų apsaugos srityse. Jau anksčiau be šių išvardintų sričių ES bei NATO bendradarbiavimas vyko gynybos pajėgumuose, pramonės ir mokslinių tyrimų, suderintų pratybų, pajėgumų stiprinimo srityse⁶⁵.

Apibendrinant galima teigti, kad bendradarbiavimas saugumo ir gynybos srityje vyksta sutelkus dėmesį į tris strateginius prioritetus: reaguojant į išorės konfliktus ir krizes, stiprinant partnerių pajėgumus, vykdam ES ir jos piliečių apsaugą. Įgyvendinant strateginius prioritetus padeda konkretūs veiksmai: CARD, PESCO, MPCC, ES greitojo reagavimo priemonės. Nors šios priemonės yra skirtingos, tačiau jos nukreiptos bendram tikslui pasiekti. Kertiniu ir reikšmingu žingsniu ES bendradarbiavimo saugumo ir gynybos srityje yra suderinta metinė peržiūra gynybos srityje (CARD).

---

⁶² Dunn, J. (2020). *The European Union's Permanent Structured Cooperation: Implications for Transatlantic Security*. Prieiga per Internetą: <https://ndupress.ndu.edu/Media/News/Article/2062531/the-european-unions-permanent-structured-cooperation-implications-for-transatla/>

⁶³ *ES bendradarbiavimas saugumo ir gynybos srityje*. Prieiga per Internetą: <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/defence-security/>

⁶⁴ Ten pat.

⁶⁵ *Joint declaration on EU-NATO cooperation by the president of the European council, the President of the European Commission, and the secretary general of the north Atlantic treaty organization*. Prieiga per Internetą: https://www.consilium.europa.eu/media/36096/nato_eu_final_eng.pdf

II. ES BSGP IR LIETUVA

2.1. Mažųjų valstybių - ES narių galimybės daryti įtaką BSGP formavimui bei raiškai

Kiekvienos valstybės saugumo politikoje svarbiausias uždavinys – užtikrinti nacionalinį saugumą. Dėl turimų žmogiškųjų ar materialinių išteklių, didžiosioms valstybėms apsiginti ar vykdyti agresyvią politiką yra daug lengviau ir paprasčiau nei mažosioms. Pastarosios dėl tų pačių ribotų žmogiškųjų bei materialinių išteklių turi ribotą galią ir negali vykdyti agresyvios saugumo strategijos ir kai mažųjų valstybių veiksmai paliečia interesus didžiųjų valstybių, jų įtaka yra suvaržoma. Kita vertus, subūrus kvalifikuotą komandą, sukūrus naujas iniciatyvas, mažos valstybės gali prisidėti prie tarptautinio saugumo stiprinimo⁶⁶. Tokiu būdu išnaudojus savo privalumus, galima išnaudoti savo įtaką saugumo ir gynybos politikos formavimui.

Prieš vertinant mažųjų valstybių galimybę daryti įtaką ES saugumui ir gynybai, pirmiausia reikia apibrėžti, kas yra mažosios valstybės. Nors šis terminas pakankamai dažnai naudojamas, tačiau visiems tinkančios definicijos nėra. Taip yra todėl, kad kintamieji, kuriais galima apibūdinti mažą valstybę arba prie kurių priskiriama maža valstybė, yra skirtingi. Juk mažąją valstybę galima apibrėžti pagal geografinį dydį, gyventojų skaičių, bendrą vidaus produktą ar karinę galią ar pan.

J. M. Rickli (2008)⁶⁷ mažas valstybes apibūdina pagal skirtingas mokslininkų kartas, kurios nagrinėjo mažųjų valstybių apibrėžimą. Pirmoji karta mažosioms valstybėms priskyrė valstybes, kurios mažos pagal geografinį dydį bei bendrąjį vidaus produktą (BVP). Antros kartos teoretikai pasirinko kokybinį apibrėžimą, akcentuodami mažų valstybių vaidmenį bei įtaką sistemai. Trečioji karta akcentavo psichologinį „mažumos“ suvokimą, t.y. kaip valstybė pati suvokia ir vertina mažumos pasekmes. Tačiau ketvirtosios kartos pateikta mažųjų valstybių sąvoka, kuriai pritaria šio darbo autorius, ir yra apibrėžiama šiame darbe, tai valstybė, turinti mažą galią didelėms valstybėms daryti įtaką. Galia šiuo atveju suprantama kaip gebėjimas modifikuoti kitų valstybių elgesį, tuo pačiu trukdant kitoms valstybėms daryti įtaką ir jos pačios elgesiui. Taigi, bendrąja prasme mažumas bus traktuojamas ne dėl valstybių dydžio ar populiacijos, bet dėl galios trūkumo.

---

⁶⁶ Urbelis, V. (2015). Mažųjų valstybių veikimo būdai NATO ir ES bendroje saugumo ir gynybos politikoje. *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2014-2015*, 13 tomas, 59-75.

⁶⁷ Rickli, J. M. (2008). European small states' military policies after the Cold War: from territorial to niche strategies. *Cambridge Review of International Affairs*, 21(3), 307-325. Prieiga per internetą: DOI: [10.1080/09557570802253435](https://doi.org/10.1080/09557570802253435)

Nors mažų valstybių užsienio politika turi ribotą saugumo ir gynybos politikos interesų spektrą⁶⁸, jos nepriklauso galingųjų valstybių klubui⁶⁹, tačiau neabejotinai jų reikšmė bei galimybės daryti įtaką tarptautinei bendruomenei, saugumo ir gynybos politikai yra svarbios. Jau buvo minėta, kad tiek mažųjų, tiek ir didžiųjų valstybių bendradarbiavimas saugumo ir gynybos srityje vyksta sutelkiant dėmesį į strateginius prioritetus: reaguojant į išorės konfliktus ir krizes, stiprinant partnerių pajėgumus, vykdant ES ir jos piliečių apsaugą. Tiksliau kalbant, mažosios valstybės saugumo ir gynybos politikoje savo aktyvia ir agresyvia veikla, nuoseklia politika gali tapti labai įtakingomis partnerėmis. Tačiau mažųjų valstybių saugumo politika turi būti ne tik bendradarbiaujanti, tačiau pati valstybė turėtų būti prisijungusi prie ES Saugumo ir gynybos politikos institucinių struktūrų⁷⁰.

Tam, kad būtų galima įvertinti mažųjų valstybių įtaką saugumo ir gynybos politikos formavimui bei raiškai, reikia trumpam sugrįžti prie istorijos. Tradiciškai mažos valstybės vaidino nežymų vaidmenį kuriant tarptautinį saugumą, jos buvo linkusios elgtis pragmatiškai ir prisitaikyti prie didžiųjų kaimyninių valstybių interesų, pirmiausia užtikrinant savo pačių išlikimą. Pavyzdžiui, Šveicarija, kaip maža valstybė turi aukštą autonomijos laipsnį ir tuo pačiu išlieka neutrali. Baltijos šalys: Lietuva, Latvija ir Estija, Šiaurės šalys taikė skirtingas užsienio politikos strategijas ir požiūrius. Danija nusprendė stiprinti savo tarptautinį statusą ir saugumą aktyviai dalyvaudama tarptautinėse misijose, o Norvegija ir Suomija pabrėžė saugumą gindamos savo tėvynę⁷¹.

Dar XIX a. Vienos kongresas pripažino Jungtinės Karalystės, Prūsijos, Austrijos, Prancūzijos ir Rusijos vaidmenį, kurios daugiau kaip šimtmetį nustatė žaidimo taisykles, o mažosios valstybės buvo per silpnos karine galia ir turėjo paklusti didžiųjų valstybių kuriamoms taisyklėms. XXI a. atotrūkis, kurį didino ginklavimasis, tarp didžiųjų ir mažųjų valstybių tik gilėjo. Mažosios valstybės antrojo pasaulinio karo metu ne tik neturėjo saugumo, tačiau jų ateitis kaip valstybių buvo labai miglota. Po antrojo pasaulinio karo, šaltojo karo varžybose tarp dviejų supervalstybių, JAV ir Sovietų Sąjungos, mažųjų valstybių, negalinčių apginti savo teritorijų nuo išorinių grėsmių saugumo klausimas buvo labai opus⁷².

---

⁶⁸ Zapolskis, M. (2015). Mažųjų NATO šalių naštos pasidalijimo elgesys 2007-2012 metais. *Daktaro disertacija*. Vilnius: Vilniaus Universitetas. Prieiga per internetą: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:8281411/index.html>

⁶⁹ Urbelis, V. (2015). Mažųjų valstybių veikimo būdai NATO ir ES bendroje saugumo ir gynybos politikoje. *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2014-2015*, 13 tomas, 59-75.

⁷⁰ Rickli, J. M. (2008). European small states' military policies after the Cold War: from territorial to niche strategies. *Cambridge Review of International Affairs*, 21(3), 307-325. Prieiga per internetą: DOI: [10.1080/09557570802253435](https://doi.org/10.1080/09557570802253435)

⁷¹ Vaicekuskaitė, Ž. M. (2017). *Security Strategies of Small States in a Changing World*. *Journal on Baltic Security*, 3(2). P.9.

⁷² Archer, C., Bailes, A., Wivel, A. (2014). *Small States and International Security Europe and Beyond*. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.4324/9781315798042>

Tačiau Jungtinių Tautų įkūrimas ir tolesnė jos plėtra padėjo sukurti daug naujų mažų valstybių, išreiškiančių susirūpinimą dėl tarptautinių įvykių ir bendradarbiavimą propaguojant jų interesus bei vertybes. Europos Sąjungos pirmtakų kūrimas mažosioms valstybėms padėjo pasiekti kai kurias masto ekonomijas, kurios iki to laiko buvo tik didžiųjų valstybių privilegija⁷³.

Po Šaltojo, Irako karų, rugsėjo 11 d. įvykių pasikeitusi geopolitinė padėtis iš esmės pakeitė ir mažų Europos valstybių saugumo klausimus. Šaltojo karo pabaiga sumažino karinę grėsmę daugumai Europos mažų valstybių⁷⁴, jos džiaugėsi taika ir stabilumu, nes nebuvo baimės dėl karinės invazijos ar išnykimo⁷⁵. Mažų valstybių skaičius Europoje atsirado po Sovietų Sąjungos iširimo, kurios tapo naujomis tarptautinių santykių dalyvėmis. Kadangi neberekėjo bijoti karinės invazijos, tai labai išplėtė užsienio politikos laisvę šioms mažoms valstybėms. Didėjantis mažų valstybių skaičius padidino susidomėjimą mažų valstybių užsienio politikos elgesiu ir jų galimybėmis prisitaikyti prie besikeičiančio geopolitinio kraštovaizdžio.

Tačiau be tradicinių karinių grėsmių mažosios valstybės susiduria su netradiciniais saugumo iššūkiais: terorizmu, katastrofomis, hibridinėmis grėsmėmis, kibernetinėmis atakomis, ekonominiu bei socialiniu pažeidžiamumu. Kita vertus, mažosios valstybės susiduria su saugumo dilema: didinti savo įtaką ar išlaikyti autonomiją. Tačiau didinant įtaką ne visada padidėja jų autonomija arba atvirkščiai. Mažos šalys gali būti vienodai įtrauktos į sprendimų priėmimą arba jose gali nedalyvauti jei tai neatitinka jų tikslų ir vertybių. Todėl saugumas ir įtaka yra du dalykai, kurių trūksta ir kuriuos nori pasiekti dauguma mažų valstybių⁷⁶.

Kadangi mažosios valstybės nėra pakankamai galingos, kad galėtų būti savarankiškos saugumo srityje, todėl norint suprasti ir įvertinti mažųjų valstybių galimybę daryti įtaką besikeičiančioje saugumo ir gynybos politikoje, reikia peržiūrėti strategijas, kurias mažos šalys taiko, sprendamos ne tik savo saugumo klausimus, tačiau tuo pačiu darydamos įtaką saugumo ir gynybos politikai.

Literatūroje⁷⁷ nurodomos kelios strategijos, kurias taiko mažos valstybės, norėdamas didesnio stabilumo bei saugumo. Mažos valstybės pasirenka ar bendradarbiauti, jungiantis į aljansus ir balansuoti prieš galimas grėsmes, kurti apsidraudimo strategijas ar likti neutralioms. Reikia pripažinti, kad kiekviena iš šių strategijų siekia to paties: didesnio saugumo ir atspindi mažų

---

⁷³ Archer, C., Bailes, A., Wivel, A. (2014). *Small States and International Security Europe and Beyond*. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.4324/9781315798042>

⁷⁴ Ten pat

⁷⁵ Vaicekauskaitė, Ž. M. (2017). Security Strategies of Small States in a Changing World. *Journal on Baltic Security*, 3(2) Prieiga per internetą: <https://content.sciendo.com/view/journals/jobs/3/2/article-p7.xml?language=en>

⁷⁶ Sherwood, L. (2016). *Small States' Strategic Hedging for Security and Influence*. Prieiga per Internetą: <https://trendsresearch.org/insight/small-states-strategic-hedging-for-security-and-influence/>

⁷⁷ Vaicekauskaitė, Ž. M. (2017). Security Strategies of Small States in a Changing World. *Journal on Baltic Security*, 3(2). Prieiga per internetą: <https://content.sciendo.com/view/journals/jobs/3/2/article-p7.xml?language=en>

valstybių pažeidžiamumą. Todėl mažosios valstybės dėl ribotos galios ir ribotų išteklių negali taikyti agresyvios saugumo strategijos, nes jos nesugebėti didinti įtakos, išlaikant valstybės autonomiją. Tokias galimybes - daryti įtaką tarptautinėms struktūroms gali tik didžiosios valstybės⁷⁸. Mažos valstybės, siekdamos padidinti savo įtaką ir išlaikyti autonomiją, pasirenka politiką, kuri atspindi jų poreikius: pasyvų, neutralų vaidmenį arba veikia aktyviai.

Kadangi mažosios valstybės neturi lemiamos įtakos saugumo ir gynybos politikai, todėl dažniausiai mažosios valstybės jungiasi į aljansus, kad galėtų balansuoti prieš galingus veikėjus, sustiprintų savo saugumą, teritorinį vientisumą, apsaugotų nuo galimų priešininkų ir gautų karinę pagalbą. Kita vertus, prisijungimas prie aljansų gali apriboti mažų valstybių laisvę manevruoti, daryti joms papildomą spaudimą kišantis į vidaus ar užsienio reikalus. Kita minima strategija yra taip vadinamas strateginis apsidraudimas, kai mažoji valstybė, nenori palaikyti nė vienos pusės, siekdama sumažinti galimą riziką, susijusią su regioninėmis galiomis. Trečioji minima strategija, kurios laikosi mažos valstybės, yra neutralumo politika. Kai kurioms valstybėms, esančioms arti priešiškų šalių, neutralumas gali būti labiausiai tinkamas būdas sumažinti įtampą ir užtikrinant jų pačių saugumą⁷⁹.

Dar viena mažųjų valstybių taikoma strategija – aljanso prieglaudos strategija, kuri nuo tradicinės prisijungimo prie aljanso strategijos skiriasi keliais aspektais. Pirmiausia tai mažos valstybės yra laikomos skirtingais kariniais ir socialiniais vienetais. Antra, pabrėžiami vidaus aspektai, kurie lemia mažųjų valstybių lygiavimąsi su didesnėmis valstybėmis. Aljanso prieglobsčio strategija rodo, kad mažoms valstybėms reikia išorinės pagalbos įvairiais aspektais: saugumo požiūriu, užsienio politikos srityje. Tai rodo, kad mažosios valstybės, siekdamos savo šalies saugumo, jungiasi į aljansus, o įtaką siekia daryti ne visai ES saugumo ir gynybos politikai, tačiau tik savo šalies naudai. Todėl jeigu kuri nors mažoji valstybė norėtų palikti aljansą, jo saugumui didelės įtakos tai neturės.

Nors visuotinai pripažįstama, kad ES saugumo ir gynybos politiką nulėmė didžiosios valstybės Jungtinė Karalystė, Prancūzija, Vokietija, tačiau P. V. Jakobsen (2009)⁸⁰ tam prieštarauja, teigdamas, kad Šiaurės šalys turėjo didelę, o kartais net lemiamą įtaką saugumo ir gynybos politikai. Šis autorius įvardina keturis veiksnius, reikalavimus, ne atskiras šalis, kada mažos

---

⁷⁸ Rickli, J. M. (2008). European small states' military policies after the Cold War: from territorial to niche strategies. *Cambridge Review of International Affairs*, 21(3), 307-325. Prieiga per internetą: DOI: [10.1080/09557570802253435](https://doi.org/10.1080/09557570802253435)

⁷⁹ Sherwood, L. (2016). *Small States' Strategic Hedging for Security and Influence*. Prieiga per Internetą: <https://trendsresearch.org/insight/small-states-strategic-hedging-for-security-and-influence/>

⁸⁰ Jakobsen, P. V. (2009). Small States, Big Influence: The Overlooked Nordic Influence on the Civilian ESDP. *JCMS*, 47 (1). Prieiga per Internetą: https://www.researchgate.net/publication/23961202_Small_States_Big_Influence_The_Overlooked_Nordic_Influence_on_the_Civilian_ESDP

valstybės gautų įtaką. Pirmiausia, jos turi būti pripažintos lyderėmis atitinkamoje srityje. Antra, pateikdamos iniciatyvas, jos turi pateikti ir įtikinamus argumentus; trečia, jos turi dalyvauti koalicijoje ir ketvirtas reikalavimas, jos turi sugebėti rasti personalą, kuris sugebėtų įgyvendinti iniciatyvas, ir surasti finansavimo galimybes. Iš šių pateiktų veiksmų galima daryti išvadą, kad juos įgyvendinama, maža valstybė gali įnešti svaresnį indėlį ES saugumo ir gynybos politikos formavime ir išplėsti savo įtaką joje.

Kai kurios mažos šalys tokios kaip Danija, Švedija, Suomija, Lietuva, Latvija bei Estija nelinkusios keisti ES saugumo ir gynybos politikos pagrindų. K. Brummer (2007)⁸¹ tam pateikia kelis argumentus. Pirmiausia, ES vis dar yra patikima kaip saugumo garantas, vertinant krizių valdymą ir teritorinę gynybą ir nacionalinės vertybės vaidina labai svarbų vaidmenį. Baltijos šalys, dar visai neseniai atgavusios nepriklausomybę, nepasirengusios atsisakyti saugumo ir gynybos sprendimų kontrolės. Nors Suomija ir Švedija neprisijungusios prie karinių blokų, tačiau tai netrukdo abiem šalims prisidėti prie dabartinių ES saugumo ir gynybos politikos krizių valdymo pastangų, tačiau trukdo joms dalyvauti bendroje Europos gynyboje. Paskutinis, bet ne mažiau svarbus dalykas, Danija atsisakė prisijungti prie ES PSK, motyvuodama tuo, kad saugumo ir gynybos politika suprantama kaip potenciali grėsmė šalies nacionalinei ir kultūrinei tapatybei.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad mažosios valstybės dėl ribotų galimybių ir mažo šalies teritorinio dydžio yra labiau pažeidžiamos ir neturi didelės įtakos tarptautinėms struktūroms. Atsižvelgdamos į geografinius, istorinius kontekstus, siekdamos daugiau saugumo ir stabilumo, taip pat daugiau įtakos ir patenkinti savo ekonominius bei politinius poreikius, mažosios valstybės pasirenka skirtingas užsienio politikos strategijas: jungiasi į aljansus, balansuoja prieš galimas grėsmes, kuria apsidraudimo strategijas ar lieka neutralios. Skirtingų strategijų pasirinkimas rodo, kad mažosios valstybės siekia daryti įtaką ne visai ES saugumo ir gynybos politikai, tačiau tik savo šalies naudai.

2.2. Lietuvos pozicijos nuostatos ES saugumo ir gynybos politikos atžvilgiu

Lietuvos narystė ES saugumo ir gynybos politikos institucijose užtikrina šalies saugumą bei integraciją į Vakarų politinę erdvę. Lietuva, būdama demokratine valstybe, turi būti naudinga ir tai pačiai demokratijai. Įstojusi į Europos Sąjungą, Lietuva gavo ne tik finansines išmokas, tačiau ir įgijo saugumo garantijų, būdama tiek ES, tiek ir NATO nare. 2017 m. Seimo nutarimu priimtoje Nacionalinio saugumo strategijoje yra įtvirtinta nuostata, kad „nacionalinis saugumas – valstybės

---

⁸¹ Brummer, K. (2007). *The North and ESDP The Baltic States, Denmark, Finland and Sweden*. Prieiga per Internetą: https://www.academia.edu/3025218/The_Baltic_States_and_ESDP

klestėjimo pagrindas, [...] yra NATO ir ES nedalomo saugumo politikos dalis⁸². Taigi ES stiprinimas yra laikomas vienu svarbiausiu Lietuvos nacionalinės saugumo politikos prioritetu. Kuriant ir stiprinant ES saugumo ir gynybos politiką, Lietuva prisideda remdama teisinius ir solidarius sprendimus, susijusius su trečiųjų šalių politika, dalyvauja Europos išorės veiksmų tarybos veikloje, prisideda kurdama civilines ir karines pajėgas, remia hibridinių grėsmių atsparumo politiką, ES partnerysčių politiką, išvengiant bereikalingų struktūrų dubliavimo, siekia užtikrinti glaudesnį ES ir NATO bendradarbiavimą⁸³.

Kad Lietuva yra aktyvi ES saugumo ir gynybos politikos įgyvendinimo dalyvė rodo jos nacionalinių pajėgumų plėtra, bendradarbiavimas ir dalyvavimas vykdomose operacijose bei misijose. Lietuvos kariai nuo 1994 m. nuolat dalyvauja NATO vadovaujamos taikos palaikymo operacijose. 2020 m. dvylika Lietuvos civilių ekspertų dalyvauja 4 misijose: ES patariamojoje misijoje Ukrainoje, ES stebėjimo misijoje Gruzijoje, ESBO specialioje stebėjimo misijoje Ukrainoje ir Jungtinių Tautų taikos palaikymo misijoje Kipre⁸⁴. Siekiant stabilizuoti padėtis krizių apimtuose regionuose, Lietuva įsitraukia ir prisideda prie bendrų ES pastangų, dalyvaudama tarptautinėse operacijose ir karinėse mokymo misijose:

- Malyje veikia Šiaurės-Baltijos mokymo grupė, kuri treniruoja Malio karius. Šioje grupėje kartu su partneriais iš Suomijos, Švedijos, Latvijos bei Estijos yra ir Lietuvos kariniai instruktoriai bei štabo karininkas.
- Nuo 2013 m. iki dabar karinėje antipiravimo operacijoje ATALANTA dalyvavo laivo apsaugos grupė, štabo karininkai, logistikos specialistai, kurie saugojo JT Pasaulio maisto programos laivą, gabenantį humanitarinę pagalbą.
- 2020 m. dalyvaujama ES karinėje operacijoje siekiant užkirsti kelią neteisėtai prekybai ginklais, laivų komandoje kartu su vokiečių laivu Viduržemio jūroje „EUNAVFOR MED operacija IRINI“.
- 2003 m. dalyvauta karinėje operacijoje „Concordia“ Makedonijoje, 2004-2010 m. - taikos palaikymo misijoje „Althea“ Bosnijoje, 2014-2016 m. - karinėje mokymo misijoje Centrinės Afrikos Respublikoje⁸⁵.

---

⁸²Nacionalinio saugumo strategija, (2002). Prieiga per Internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.167925?jfwid=2r1mkfzc>

⁸³ Lietuvos indėlis įgyvendinant ES bendrą saugumo ir gynybos politiką (BBSGP), 2019. Prieiga per internetą: <https://urm.lt/default/lt/uzsienio-politika/uzsienio-politikos-prioritetai/lietuvos-saugumo-politika/lietuvos-indelis-EBSGP>

⁸⁴ Susitarimas dėl ES Bendrosios saugumo ir gynybos politikos (BBSGP) civilinių pajėgumų. Prieiga per internetą: <http://oecd.mfa.lt/default/lt/uzsienio-politika/uzsienio-politikos-prioritetai/lietuvos-saugumo-politika/susitarimas-es-saugumo-politika>

⁸⁵ Tarptautinės misijos. Prieiga per internetą: <https://www.karys.lt/apie-kariuomene/tarptautines-operacijos-misijos/39>

Taigi, dalyvaudama karinėse misijose, mokymuose, civilinėse operacijose Lietuva prisideda prie ES veiksmų, stiprinant saugumą regione, kaimynystėje. 2018 m. pabaigoje ES valstybės narės kartu su ES institucijomis pasirašė susitarimą dėl civilinės BSGP stiprinimo, įsipareigojimų vystyti civilinius pajėgumus bei konkrečių veiksmų įgyvendinimo iki 2023 m. Šis susitarimas naudingas Lietuvai keliais aspektais, nes susitarimu per ES bendros užsienio ir saugumo politikos biudžeto galima finansinė paskata Lietuvos ekspertų mokymui, misijos padės Lietuvos partnerėms tokioms kaip Ukraina, Sakartvelas, Moldova, taip pat ES adekvačiai greitai reaguos į iššūkius tokius kaip nelegali migracija, hibridinės grėsmės, terorizmas, kibernetinis saugumas, sienų valdymas ir pan.⁸⁶.

Lietuvos pozicija ES saugumo ir gynybos politikoje parodo 2017 m. priimta Nacionalinio saugumo strategija, kurioje nurodomi svarbiausi nacionaliniai saugumo interesai, įvardinamos pagrindinės rizikos, pavojai, grėsmės, užsienio, gynybos, vidaus politikos prioritetai, ilgojo ir vidutinio laikotarpių uždaviniai. Nacionalinis saugumas įvardinamas kaip nedaloma NATO ir ES saugumo politikos dalis: „grėsmė vienos NATO ar ES valstybės narės saugumui yra grėsmė ir Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui“⁸⁷. XVIII –oje Vyriausybės programoje numatyta tęsti pradėtus darbus gynybos politikoje, siekti didesnių kolektyvinės gynybos įsipareigojimų, pajėgumų Lietuvai. Planuojamas ir iki 2030 m. finansavimo gynybai padidinimas ne mažiau kaip šalies 2,5 proc. bendrojo vidaus produkto (BVP)⁸⁸.

Kitą Lietuvos poziciją ES saugumo ir gynybos politikoje, gynybos politikos kryptis, valstybės stiprinimo ir visuomenės pasirengimo gintis pozicijas galima rasti 2017 m. priimtoje Lietuvos gynybos politikos Baltojoje knygoje, kurioje akcentuojama, kad Lietuvos saugumas ir gynybos politika labai priklauso nuo NATO ir ES raidos⁸⁹. Vertinant dabartinį ES saugumo ir gynybos kontekstą, galima pastebėti, kad ryškėja nauji aspektai: didėja kibernetinių atakų skaičius, keliantis grėsmę nacionaliniam saugumui, kyla grėsmė susijusi su 5G ryšio saugumu svarbiuose šalies objektuose bei valstybės institucijose. Todėl valstybinės institucijos, visuomenė turi įsitraukti į pasirengimą ir koordinuotą atsaką į Lietuvai kylančias grėsmes⁹⁰.

Nagrinėjant Lietuvos poziciją ES saugumo ir gynybos politikos atžvilgiu, svarbu peržiūrėti pastarųjų kadencijų Vyriausybių programas, politinių partijų susitarimus dėl ES saugumo ir

---

⁸⁶ *Susitarimas dėl ES Bendrosios saugumo ir gynybos politikos (BBSGP) civilinių pajėgumų*. Prieiga per internetą: <http://oecd.mfa.lt/default/lt/uzsienio-politika/uzsienio-politikos-prioritetai/lietuvos-saugumo-politika/susitarimas-es-saugumo-politika>

⁸⁷ *Nacionalinio saugumo strategija, (2002)*. Prieiga per Internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.167925?jfwid=2r1mkfzc>

⁸⁸ *Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ projektas + programa*. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/3955e800388111eb8c97e01ffe050e1c>

⁸⁹ *Lietuvos gynybos politikos Baltoji knyga, (2017)*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2020 m. gruodžio 27 d.] Prieiga per internetą: <http://kam.lt/download/947/baltoji>

⁹⁰ *Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ projektas + programa*. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/3955e800388111eb8c97e01ffe050e1c>

gynybos politikos gairių ir įvertinti Lietuvos poziciją. Pastarųjų kadencijų XVI ir XVII Vyriausybių programos, 2014-2020 m. Lietuvos politinių partijų susitarimai dėl užsienio, saugumo ir gynybos politikos gairių patvirtinta, kad Lietuva laikosi pozicijos remti Moldovos, Ukrainos, Sakartvelo integraciją į euroatlantines struktūras. XVIII-osios Vyriausybės programoje taip pat numatyta remti NATO atvirų durų politiką, Ukrainos ir Sakartvelo narystės ES ir NATO, padėti transformuoti Ukrainos, Sakartvelo ir Moldovos ginkluotąsias pajėgas bei didinti atsparumą hibridinėms ir kibernetinėms grėsmėms⁹¹.

Taigi Lietuvos nacionalinė saugumo sistema yra plėtojama kaip ES saugumo ir gynybos sistemų dalis, o nacionaliniai saugumo ir gynybos politikos strateginiai dokumentai atspindi saugumo iššūkius bei strateginę saugumo bei gynybos politikos kryptį.

Analizuojant Lietuvos indėlį, įgyvendinant ES saugumo ir gynybos politiką, pastebima, kad kelioms šalies iniciatyvoms yra pritarta. PESCO organizacija yra pritarusi ir Lietuva vadovauja projektui „Kibernetinės reagavimo komandos ir savitarpio pagalba kibernetinio saugumo srityje“.

Besikeičiančioje saugumo erdvėje, Lietuva nemažai dėmesio skiria kibernetinėms, „hibridinėms“ grėsmėms bei rizikoms. Todėl Lietuvos iniciatyva yra sukurtos ES Kibernetinės greito reagavimo komandos, kurias sudaro projekte dalyvaujančių šalių kibernetinių incidentų tyrimų ir kitų saugumą užtikrinančių institucijų specialistai. Greitojo kibernetinio reagavimo PESCO projekte numatytos trys galimybės: bendras kibernetinio saugumo vystymas (angl. *joint capabilities*), bendros operacinės pagalbos kibernetinio saugumo srityje vystymas (angl. *mutual operational support*) bei įsilaužimo galimybių testas (angl. *penetration testing*)⁹².

Šios iniciatyvos atsiradimas aiškinamas keliais esminiais veiksmiais. Pirmiausia, reaguojant į augantį kibernetinių incidentų skaičių, kaip vieną iš nacionalinio saugumo interesų, reikėjo didinti kibernetinį atsparumą. Kita iniciatyva paaiškinama tuo, kad ilgalaikė Lietuvos specializacija energetinio saugumo srityje perkelta į ES saugumo lygmenį⁹³.

Nors šis projektas neapima visų PESCO priklausančių ES šalių, tačiau šešių šalių: Lietuvos, Estijos, Kroatijos, Lenkijos, Nyderlandų ir Rumunijos suvienytos greitojo kibernetinio reagavimo pajėgos pakėlė ES šalių bendradarbiavimą į naują praktinį lygmenį: sukurtos kibernetinio saugumo specialistų komandos, kurios dalinasi informacija, mokslo pasiekimais, žmogiškaisiais resursais, teikia pagalbą ES institucijoms, šalims narėms bei partneriams. Numatyta, kad fiziniuose taškuose

---

⁹¹ Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ projektas + programa. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/3955e800388111eb8c97e01ffe050e1c>

⁹² Pupilo, L. (2018). *Strengthening the EU's Cyber Defence Capabilities: Report of a CEPS Task Force*. Brussels. Prieiga per internetą: <https://www.ceps.eu/ceps-publications/strengthening-eus-cyber-defence-capabilities/>

⁹³ Mickus, J. (2019). *Lietuva ir ES gynybos integracija: Didžioji strategija ir ateities scenarijai*. Vilnius: Vilniaus politikos analizės institutas. P.18.

budės tarptautinė Greitojo kibernetinio reagavimo komanda, pasirengusi reaguoti ir atremti kibernetinę ataką, jeigu tokia vyktų.

Reikia pažymėti, kad šis projektas iš pradžių buvo skeptiškai vertinimas, kurį sąlygojo nusivylimas ES gynybos politikos iniciatyvų, jų neefektyvumas. Todėl inicijuojamas projektas turėjo būti konkretus, ribotos aprėpties, kuris galėtų kurti konkrečią apčiuopiamą vertę projekto dalyviams. Tokiu būdu turėjo būti stiprinamas ir pasitikėjimas PESCO veikla⁹⁴. Nors šis projektas pradžioje buvo vertintas skeptiškai, tačiau tai vienas iš nedaugelio PESCO projektų, siūlančių ne tik glaudesnę bendradarbiavimą tarp šalių stiprinant kibernetinį saugumą, tačiau ir visiškai naują pajėgumą⁹⁵. Kita vertus, yra skeptikų, kurie mano, kad Lietuvai pagrindinė grėsmė kyla iš Rusijos, o pagrindiniu Lietuvos ramsčiu išlieka NATO⁹⁶.

J. Mickus (2019)⁹⁷ analizuoja, kodėl tokių projektų, kaip šis, iniciatorės yra mažos valstybės, su ribotais biudžetais bei resursais, tačiau maksimaliai juos išnaudodamos ir pakeldamos į tarptautinį lygį. Istoriskai tai lemia ne tik riboti finansiniai ir žmogiškieji ištekliai, tačiau ir politinės aplinkybės. Pirmiausia, šalis dėl ribotų finansinių išteklių negali įsitraukti į įvairius projektus todėl turi nusistatyti prioritetas kryptis.

Kadangi Greitojo kibernetinio reagavimo PESCO projektas ne tik skatina glaudesnę ES šalių bendradarbiavimą, tačiau ir stiprina atsaką į kibernetines, hibridines bei energetikos problemas⁹⁸. Todėl jei pasitvirtintų šio projekto sėkmė, tai ne tik padidintų bendrą atsparumą kibernetinėms atakoms, tačiau ir prisidėtų prie efektyvesnio krizių valdymo⁹⁹.

Taigi Greitojo kibernetinio reagavimo PESCO projektas yra naujas konkretus ir modernus pavyzdys, kaip šalis nekarinėmis priemonėmis gali prisidėti prie Europos saugumo ir gynybos stiprinimo, plėtoti bendradarbiavimą jungiant į projektus ir iniciatyvas, reaguoti į kylančias grėsmes, stiprinti koordinavimą, dalintis operaciniais pajėgumais.

Kita svarbi remiama Lietuvos iniciatyva ES saugumo ir gynybos politikos srityje Nyderlandų ir Vokietijos inicijuotas karinio mobilumo arba kitaip dar vadinamas „karinio Šengeno“ projektas. Reikia paminėti, kad Lietuvos nacionalinio saugumo politikos interesus yra NATO

---

⁹⁴ Mickus, J. (2019). *Lietuva ir ES gynybos integracija: Didžioji strategija ir ateities scenarijai*. Vilnius: Vilniaus politikos analizės institutas

⁹⁵ Pupilo, L. (2018). *Strengthening the EU's Cyber Defence Capabilities: Report of a CEPS Task Force*. Brussels. Prieiga per internetą: <https://www.ceps.eu/ceps-publications/strengthening-eus-cyber-defence-capabilities/>

⁹⁶ Šešelgytė, M. (2018). *PESCO the Lithuanian perspective*. Prieiga per internetą: <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2018/09/Ares-29.pdf>

⁹⁷ Mickus, J. (2019). *Lietuva ir ES gynybos integracija: Didžioji strategija ir ateities scenarijai*. Vilnius: Vilniaus politikos analizės institutas

⁹⁸ Šešelgytė, M. (2018). *PESCO the Lithuanian perspective*. Prieiga per internetą: <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2018/09/Ares-29.pdf>

⁹⁹ Pupilo, L. (2018). *Strengthening the EU's Cyber Defence Capabilities: Report of a CEPS Task Force*. Brussels. Prieiga per internetą: <https://www.ceps.eu/ceps-publications/strengthening-eus-cyber-defence-capabilities/>

veiklos papildymas bei išlikimas ES integracijos branduolyje. Todėl, įsitraukus į karinio mobilumo projektą, bus siekiama panaikinti glaudžiau bendradarbiauti karinio tranzito supaprastinimo srityje, kertant ES valstybių sienas, panaikinti barjerus aljanso karinių dalinių judėjimui ES teritorijoje¹⁰⁰. Karinio mobilumo reikšmė išryškėjo 2020 m. pavasarį per COVID-19 epidemiją, kai uždarius valstybių sienoms, kariniai logistiniai pajėgumai buvo panaudoti gabenant būtinas priemones, COVID-19 krizei suvaldyti.

PESCO organizacijoje Lietuva aktyviai yra įsitraukusi į dar kelias iniciatyvas bei projektus. Lietuva turi stebėtojo statusą Europos medicininių pajėgų, Logistikos centro tinklų ir Kibernetinių grėsmių ir incidentų informacijos dalinimosi projektuose bei EGF finansuojamus jūrinių technologijų vystymo projektus OCEAN2020 bei adaptyvaus kamufliažo technologijų vystymo projektą ACAMSII¹⁰¹. Lietuvos sprendimą dalyvauti šiuose projektuose lėmė keli esminiai veiksmi bei skirtingi paaiškinimai.

Tam, kad būtų užtikrintas Europos jūros saugumas, projektas OCEAN2020 skirtas dronams ir bepilotėms sistemoms jūroje. Kadangi vienas iš ilgalaikių Lietuvos interesų yra neleisti Rusijos oro ir jūrinėms pajėgoms manevruoti Baltijos jūros erdvėje, todėl Lietuvos įsitraukimas į OCEAN2020, koordinuojamo Švedijos, kaip tik leidžia užtikrinti Baltijos jūros saugumą ir gilinti bendradarbiavimą su strateginiais partneriais. Kitas adaptyvaus kamufliažo technologijų vystymo projektas ACAMSII leidžia Lietuvai dalyvauti ir realizuoti šalies potencialą aukštųjų technologijų srityje, kuriant karinę maskuotę, apsaugant karius nuo įvairaus ilgio bangų diapazono sensorių. Taigi, Lietuvos noras stiprinti transatlantinio saugumo erdvę reiškia, kad valstybė ES saugumo ir gynybos srityje tapo kai kurių konkrečių iniciatyvų lydere ar šalininke.

Apibendrinant Lietuvos poziciją ES saugumo ir gynybos politikoje galima daryti išvadą, kad nacionaliniai saugumo ir gynybos politikos strateginiai dokumentai atspindi saugumo iššūkius bei strateginę saugumo bei gynybos politikos kryptį. Nacionalinio saugumo strategijoje įvardintos pagrindinės rizikos, pavojai, grėsmės, užsienio, gynybos, vidaus politikos prioritetai, ilgojo ir vidutinio laikotarpių uždaviniai. Lietuvos poziciją ES saugumo ir gynybos politikos atžvilgiu, įsitraukimą į konkrečius PESCO ir EGF projektus, galima identifikuoti du kertinius veiksnius, kad dalyvaudama projektuose Lietuva bendradarbiauja ir konsultuojasi gynybos srityje bei būdama maža valstybe, vykdo lyderystę konkrečiais politikos klausimais.

---

¹⁰⁰ Mickus, J. (2019). *Lietuva ir ES gynybos integracija: Didžioji strategija ir ateities scenarijai*. Vilnius: Vilniaus politikos analizės institutas

¹⁰¹ *European Defence Fund delivers new pan-European research projects*. Prieiga per Internetą: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_18_763

III. ES SAUGUMO IR GYNYBOS POLITIKOS FUNKCIONAVIMO PROBLEMOS

3.1. ES BSGP ir Brexit

2016 m. spalio 2 d. Didžiosios Britanijos ministrė pirmininkė T. May paskelbė, kad ji vėliausiai iki 2017 m. kovo pabaigos oficialiai praneš Europos Vadovų Tarybai, kad Jungtinė Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystė ketina palikti Europos Sąjungą remdamasi ES sutarties 50 straipsniu.

Nuo Lisabonos sutarties valstybės narės galimybė pasitraukti iš ES buvo standartizuota: kiekviena valstybė narė gali nuspręsti išstoti iš Sąjungos laikydamosi savo konstitucinių reikalavimų (ES sutarties 50 straipsnio 1 dalis). Šiuo atveju ES sutarties 50 straipsnio 2 dalies 2 sakinyje nustatyta, kad Sąjunga derasi su šia valstybe dėl išstojimo detalių. Kadangi iki šiol nėra jokių taikymo atvejų, tokio susitarimo turinys nėra galutinai apibrėžtas. Kalbant apie formuluotę, kad „bus atsižvelgta į būsimų šios valstybės ir Sąjungos santykių sistemą“, yra daug galimybių interpretuoti. Net jei paprastai vartojamas terminas „pasitraukimo derybos“, reikėtų bent jau sąlyginai atskirti tris reguliavimo dalykus:

1. Išėjimas: derybos pagal ES sutarties 50 straipsnį
2. Ateitis: būsimi ES-27 ir JK santykiai
3. Likusi dalis: ES sutarčių pertvarkymas 27 ES valstybėse narėse.

Tai, kas paprastai vadinama „Brexit“, iš tikrųjų yra derybos dėl trijų skirtingų teisinių objektų: Didžiosios Britanijos atskyrimo nuo Europos Sąjungos, jos būsimų santykių ir dėl to likusių 27 valstybių narių būtinų ES sutarčių pakeitimų. Nors šie trys aktai turėtų būti vertinami atskirai, jie yra vienas nuo kito priklausomi ir iš dalies gali būti derinami lygiagrečiai¹⁰².

Po 2016 m. birželio mėn. įvykusio ES referendumo rezultato daugiausia dėmesio buvo skiriama būsimiems JK ir ES ekonominiams santykiams ir JK prekybos santykių su trečiosiomis šalimis, esančioms ne ES, perspektyvomis. Nė vienas iš siūlomų JK ir ES prekybos politikos santykių modelių (pavyzdžiui, narystė Europos ekonominėje erdvėje ar laisvosios prekybos susitarimas) neturi apibrėžtų užsienio ir saugumo politikos santykių. Be to, Europos Sąjungos

---

¹⁰² Kreilinger, V., Becker, S., Wolfstädter, L. (2016). *BREXIT: verhandlungsphasen und verlaufsszenarien eines dramas in drei akten*. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/31961415/BREXIT_VERHANDLUNGSPHASEN_UND_VERLAUFSSZENARIEN_EINE_S_DRAMAS_IN_DREI_AKTEN

sutarties 50 straipsnis, numatantis valstybės narės išstojimą iš ES, nepasiūlo naujo užsienio, saugumo ir gynybos politikos santykių tarp ES ir jos išeinančio partnerio gairių.¹⁰³

Ne vieną šimtmetį JK investavo į taikios žemyninės Europos palaikymą, karų prevenciją ir laisvosios prekybos plėtrą. Be strateginės geografinės padėties ir kaip didžiosios valstybės istorijos, JK šiuo metu yra pagrindinis NATO veikėjas, Sandraugos lyderis ir G7 bei G20 narys. Ji taip pat yra viena iš dviejų nuolatinių JT Saugumo tarybos narių, viena didžiausių jos karinių galių¹⁰⁴. JK gynybos biudžetas sudaro daugiau kaip 25% viso 27 ES valstybių narių, dalyvaujančių bendroje saugumo ir gynybos politikoje (BSGP), biudžeto, o gynybos investicijoms (moksliniams tyrimams, plėtrai ir viešiesiems pirkimams) skirtos išlaidos sudaro beveik 30% visų 27 ES valstybių narių biudžeto. JK yra viena iš penkių operatyvinių štabų, kuriuos ES laiko karinėms operacijoms. Tai viena iš nedaugelio pasaulio valstybių, turinčių visą spektrą galimybių, o 50 000 žmonių ekspedicijos pajėgos, kurias JK planuoja dislokuoti iki 2025 m., bus didesnės nei visos daugumos Europos partnerių karinės pajėgos..¹⁰⁵

JK gali pretenduoti į ankstyvą pagrindinį vaidmenį plėtojant BSGP. ES gynybos politikos siekiai, išdėstyti ES sutartyje, buvo gana nekryptingi iki 1998 m. Anglijos ir Prancūzijos aukščiausio lygio susitikimo St Malo, kur T. Blair ir J. Chirac sutiko siekti didesnių ES gynybos pajėgumų. JK ir Prancūzijos susitarimas, būdamas dviem pajėgiausiomis ES karinėmis galybėmis, padėjo pagrindą tapti ES BSGP.¹⁰⁶ Tačiau nepaisant to, kad JK buvo viena iš BSGP steigėjų ir prisideda prie visų BSGP operacijų, JK įsitraukimas buvo nuosaikus. Tik 5 proc. ES operacijų karių yra britai - daug mažiau nei Prancūzijos, Vokietijos, Italijos ir Ispanijos dalis - ir ji retai užėmė vadovaujantį vaidmenį OSDP operacijose.¹⁰⁷ (2 pav.). JK skyrė pajėgas į daugumą ES civilinių misijų, vykdančių tokias funkcijas kaip sienų stebėjimas ir trečiųjų šalių gebėjimų stiprinimas.

---

¹⁰³ Kreilinger, V., Becker, S., Wolfstädter, L. (2016). *BREXIT: verhandlungsphasen und verlaufsszenarien eines dramas in drei akten*. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/31961415/BREXIT_VERHANDLUNGSPHASEN_UND_VERLAUFSSZENARIEN_EINE_S_DRAMAS_IN_DREI_AKTEN

¹⁰⁴ What role in European defense for a post-Brexit United Kingdom? (2019). *European Parliament. Think Tank*. Prieiga per internetą: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2019\)637941](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2019)637941)

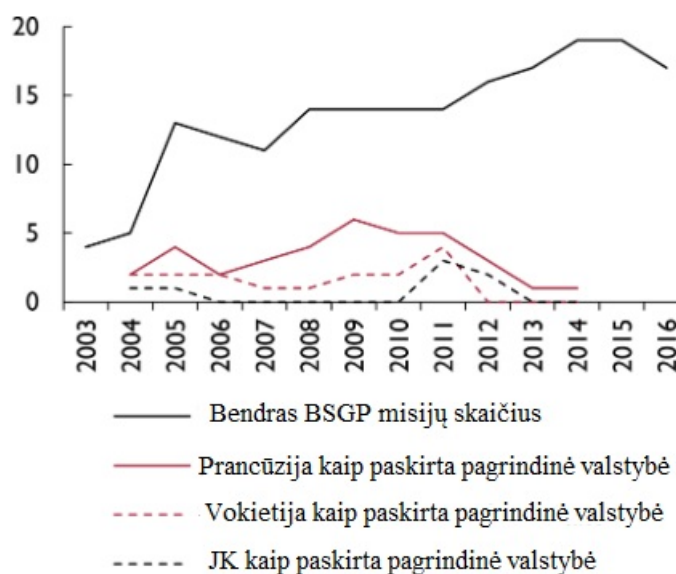
¹⁰⁵ *Foreign policy, defence and development. A future partnership paper* (2017). Prieiga per internetą: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/643924/Foreign_policy_defence_and_development_paper.pdf

¹⁰⁶ Whitman, R. (2016). *The UK and EU Foreign, Security and Defence Policy after Brexit: Integrated, Associated or Detached?* Prieiga per internetą: <https://www.cambridge.org/core/journals/national-institute-economic-review/article/uk-and-eu-foreign-security-and-defence-policy-after-brexit-integrated-associated-or-detached/17AB8D418BDEE12347A4F1762702A599>

¹⁰⁷ Лоуренс, Т. (2017). *Великобритания предлагает беспрецедентные отношения с ЕС в сфере обороны*. Prieiga per internetą: <https://icds.ee/ru/velikobritanija-predlagaet-bespreced/>

Whitman, R. (2016). *The UK and EU Foreign, Security and Defence Policy after Brexit: Integrated, Associated or Detached?* Prieiga per internetą: <https://www.cambridge.org/core/journals/national-institute-economic-review/article/uk-and-eu-foreign-security-and-defence-policy-after-brexit-integrated-associated-or-detached/17AB8D418BDEE12347A4F1762702A599>

Civilinės misijos sklandžiai sutampa su Jungtinės Karalystės „visapusiško požiūrio“ į tarptautinio konfliktų valdymo plėtojimą, apjungiantį diplomatinčius, gynybos ir plėtos išteklius žlungančių valstybių iššūkiams spręsti.¹⁰⁸

2 pav. BSGP misijų ir paskirtų vadovaujančių valstybių skaičius 2003–2016 m.

Šaltinis: Whitman (2016)

Vykdamas išstojimo iš ES procesą, reikės derėtis dėl būsimos JK bendradarbiavimo užsienio, saugumo ir gynybos politikos srityse. Whitman (2016)¹⁰⁹ numato tris alternatyvius būsimų užsienio, saugumo ir gynybos santykių tarp JK ir ES scenarijus: integruotas žaidėjas, asocijuotas partneris, atskiras stebėtojas (3 pav.).

- **Integruotas žaidėjas.** Šiuo metu ES išlaiko užsienio politikos sprendimų priėmimo sistemą, kuri neleidžia trečiosioms šalims dalyvauti sprendimų priėmimo mechanizmuose. Išstojusi iš ES, JK nebebus dalyvaujanti Užsienio reikalų taryboje, Europos Vadovų Taryboje, Politikos ir saugumo komitete, jo darbo grupėse ir saugiame COREU ryšių tinkle. Tačiau JK vis tiek galėtų dalyvauti ES užsienio ir saugumo politikos formavimo infrastruktūros veikloje, pvz., ES + 1 susitarimo forma. Tai leistų dalyvauti Užsienio reikalų taryboje nagrinėjant atitinkamus

¹⁰⁸ Post, S. (2014). *Towards a Whole-of-Europe Approach: Organising the European Union's and the Member States' Comprehensive Crisis Management*. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=TayvBQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA6&ots=VmkraunF9W&sig=UuSIZFefUbBMIJpgHgO3xT9hBtA&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Wittkowsky, A., Wittkamp, U. (2013). *Pioneering the comprehensive approach: how Germany's partners do it*, ZIF: Center for International Peace Operations Policy Briefing. Prieiga per internetą: <https://slideplayer.com/slide/7465902/>

¹⁰⁹ Whitman, R. (2016). *The UK and EU Foreign, Security and Defence Policy after Brexit: Integrated, Associated or Detached?* Prieiga per internetą: <https://www.cambridge.org/core/journals/national-institute-economic-review/article/uk-and-eu-foreign-security-and-defence-policy-after-brexit-integrated-associated-or-detached/17AB8D418BDEE12347A4F1762702A599>

darbotvarkės klausimus. Kalbant apie BSGP, gali įsigaliooti atvirkštinis Danijai variantas, kur JK liktų ne ES, bet BSGP viduje. JK ir toliau vykdys savo įsipareigojimus dabartinėms BSGP karinėms ir civilinėms operacijoms ir lygiomis sąlygomis dalyvaus būsimose misijose. Taip pat būtų išsaugotas dabartinis įsipareigojimas suteikti ES kovinę grupę ir likti dislokuotinių kovinių grupių sąrašė. JK taip pat galėtų turėti Europos gynybos agentūros (EGA) asocijuotos narystės statusą, dalyvauti projektuose, jai būtų suteiktas stebėtojo statusas Agentūros valdyboje ir įnašas į EGA biudžetą. Pagal šį susitarimą JK diplomatiniai pajėgumai ir kariniai pajėgumai būtų integruoti į ES užsienio ir saugumo politiką abipusiai naudingai¹¹⁰.

- **Asocijuotas partneris.** Laisvesnis santykis su ES užsienio ir saugumo politika būtų pakartoti jau egzistuojančius ES ir Norvegijos santykius. Tai būtų susitarimas, kuriame JK ES kvietimu derintųsi su ES užsienio politikos deklaracijomis ir veiksmais, pavyzdžiui, sankcijomis. Keitimasis užsienio politikos klausimais būtų „dialogo“ principas ministrų, direktorių ir darbo grupių lygmeniu, o ne leidimas tiesiogiai dalyvauti formuojant politiką. JK liktų už ES karinio planavimo struktūrų ribų, tačiau gali nuspręsti dalyvauti įgyvendinant aspektus. Tai gali apimti Pagrindų dalyvavimo susitarimo (FPA) pasirašymą, kad būtų galima dalyvauti BSGP operacijose kiekvienu atveju atskirai. JK taip pat galėtų nuspręsti pasirašyti administracinį susitarimą su Europos gynybos agentūra (EGA), leidžiančią jai dalyvauti EGA iniciatyvose, tačiau ji prarastų galimybę nustatyti agentūros strategiją. JK taip pat gali norėti apsvarstyti nuolatinį dalyvavimą ES mūšio grupėje, kaip šiuo metu yra Norvegijoje. Pagal asocijuoto partnerio modelį JK atsisakytų savo gebėjimo daryti tiesioginę įtaką plėtojant ES užsienio, saugumo ir gynybos politiką, tačiau stengtųsi įsitraukti į ES veiklą kaip papildymą pirmenybei vyraujančiai JK orientuotai perspektyvai.

- **Atsiskyres stebėtojas.** Pagal šį modelį JK yra politiškai ir organizaciškai atskirta nuo ES užsienio ir saugumo politikos. BSGP srityje JK gali nuspręsti vadovautis JAV praktika. JAV nedalyvavo ES karinėse BSGP misijose, tačiau kiekvienu atveju dalyvavo civilinėse BSGP misijose, pasirašydama 2011 m. pagrindų susitarimą dėl krizių valdymo operacijų.

---

¹¹⁰ Whitman, R. (2016). *The UK and EU Foreign, Security and Defence Policy after Brexit: Integrated, Associated or Detached?* Prieiga per internetą: <https://www.cambridge.org/core/journals/national-institute-economic-review/article/uk-and-eu-foreign-security-and-defence-policy-after-brexit-integrated-associated-or-detached/17AB8D418BDEE12347A4F1762702A599>

	Kovos grupės	Europos gynybos agentūra	Darbo grupės	Politinis ir saugumo komitetas	BUSP		Užsienio reikalų tarybos narystė
					Civilinės operacijos	Karinės operacijos	
Visateisė narystė ES	TAIP	TAIP	TAIP	TAIP	TAIP	TAIP	TAIP
Integruotas žaidėjas	TAIP	ASOCIJUOTAS NARYS	NE	SPECIALUS STATUSAS (bendradarbiavimas pasirinktoje darbotvarkėje)	TAIP	TAIP	SPECIALUS STATUSAS (bendradarbiavimas Taryboje pasirinktoje darbotvarkėje)
Asocijuotas partneris	Nuolatinis dalyvavimas	Administracinis dalyvavimas	NE	NE	Bendrasis susitarimas dėl dalyvavimo		NE (Norvegijos modelis - užsienio politikos sinchronizavimas „dialogo“ pagrindu)
Atskiras stebėtojas	NE	NE	NE	NE	Kiekvienu atveju atskirai	NE	NE

3 pav. Ateities JK ir ES santykių scenarijai BUSP ir BSGP srityje

Šaltinis: Whitman (2016)

Europos saugumo politikos darbotvarkė nėra tinkamai suskirstyta į karinius ir nekarinius klausimus. Pavyzdžiui, tarptautinis atsakas į įvykius Ukrainoje / Rusijoje, Libijoje ar Sirijoje apima kritinius ekonominius komponentus - pagalbą, sankcijas ir galimybę naudotis prekyba - kurie visiškai priklauso ES kompetencijai. JK vis tiek galėtų reikšmingai prisidėti prie nekarinių krizių valdymo ir stabilizavimo aspektų. Tačiau JK turės įdėti nemažai pastangų, norint, jog jos politinis indėlis neliktų antroje vietoje pagal JAV ir ES dialogo rezultatus. Jo įtaka gali būti didžiausia tokiose srityse kaip finansinės sankcijos ir ekspedicinės karinės operacijos, kur ji ir toliau turės didžiausią lyginamąjį pranašumą¹¹¹.

Gali būti, kad JK padėtis NATO vadovavimo struktūroje taip pat gali būti paveikta išstojus iš ES. Jau diskutuojama apie galimybę, kad vyriausiojo sąjungininkų vado pavaduotojo (DSACEUR) pareigų paskyrimas JK, kurį ji ėjo nuo 1951 m., gali tecti perduoti NATO narei, kuri yra ES narė. DSACEUR vaidmuo yra pagrindinis užtikrinant galimybę naudotis NATO ištekliais tam tikrose ES misijose, organizuojamose pagal „Berlin Plus“ susitarimus. Chalmers (2017)¹¹² mano, jog sprendžiant šią problemą galėtų būt atkurta antroji DSACEUR pareigybė (Vokietija šias pareigas ėjo iki 1993 m.), arba JK vietoj savo dabartinių pareigų galėtų tapti štabo viršininku. Kad ir koks būtų rezultatas, anot Chalmers (2017), tikrosios tokių pokyčių pasekmės greičiausiai bus santykinai ribotos¹¹³.

¹¹¹ Chalmers, M. (2017). *UK Foreign and Security Policy after Brexit*. Prieiga per internetą:

https://www.rusi.org/sites/default/files/201701_bp_uk_foreign_and_security_policy_after_brexit_v4.pdf

¹¹² Ten pat

¹¹³ Chalmers, M. (2017). *UK Foreign and Security Policy after Brexit*. Prieiga per internetą:

https://www.rusi.org/sites/default/files/201701_bp_uk_foreign_and_security_policy_after_brexit_v4.pdf

Apibendrinant galima teigti, kad JK pasitraukimas iš ES nepakeis geografijos, o JK išliks Europos šalimi. JK ir ES šalys turi tą pačią strateginę aplinką ir, pagal nutylėjimą, tas pačias grėsmes jų taikai ir saugumui. Istoriskai, pragmatiškai ir geografiškai JK ir ES yra ir bus glaudžiai susijusios saugumo ir gynybos požiūriu, ir yra politinis sutarimas dėl būtinybės puoselėti šį ryšį. Tai patvirtina ir oficialūs Didžiosios Britanijos vyriausybės dokumentai: JK pasitraukia iš ES, o ne iš Europos. Teisiniu požiūriu, išstojusi iš ES, JK taps ES trečiaja šalimi ir tuo remiantis bus tęsiamas bendradarbiavimas. Nors ES BSGP turi nusistovėjusį precedentą glaudžiai bendradarbiaujant su trečiosiomis šalimis vykdant misijas ir operacijas, nors ir nesuteikiant joms sprendimų priėmimo vaidmens, naujosiose ES gynybos integracijos iniciatyvose šiuo metu tiriamas trečiųjų šalių bendradarbiavimas. Kadangi JK vaidino pagrindinį vaidmenį plėtojant ES saugumo ir gynybos politiką, ji šioje srityje, be abejo, yra glaudžiai susijusi su kitomis ES valstybėmis narėmis. JK, būdama viena didžiausių ES karinių galių, šioje srityje įneša ypač vertingą indėlį ir praktinę patirtį. Abi šalys įsipareigojo užtikrinti kuo glaudesnę partnerystę užsienio politikos, saugumo ir gynybos srityse.

3.2. ES kariuomenės problema

Suprasti modernios Europos saugumo problemų sprendimo sistemos ir naujų patikimų tarpregioninio saugumo mechanizmų sukūrimas tapo svarbia problema Europoje. Europos saugumo problemų aktualumą paaiškina daugybė pasaulinių įvykių, įvykusių XX amžiaus pabaigoje: šaltojo karo pabaiga, Sovietų Sąjungos griūtis, Vakarų ir Rytų Europos šalių suvienijimas į vieną regioninį civilizacijos bloką, jo pavertimas vienu įtakingiausių tarptautinių santykių sistemos polių.

Šiaurės Atlanto sutarties organizaciją NATO 1949 m. įkūrė JAV, Kanada ir kelios Vakarų Europos šalys, kad užtikrintų kolektyvinį saugumą prieš Sovietų Sąjungą. NATO buvo pirmasis taikos metu karinis aljansas, kurį JAV sudarė už Vakarų pusrutulio ribų.¹¹⁴ NATO yra geriausias šiuolaikinio gynybinio aljanso pavyzdys, vienijantis 30 valstybių narių, iš kurių trečdalis yra mažos valstybės. Kaip pažymi M.Zapolskis (2015), „NATO galima traktuoti kaip organizaciją, kurios nariai – racionaliai veikiančios nacionalinės valstybės – prisijungia prie Aljanso tikėdamiesi iš jo konkrečios naudos – kolektyvinio saugumo garantijų“¹¹⁵. Esminis NATO veiklos principas yra kolektyvinė gynyba. NATO narės supranta saugumą kaip vientisą ir nedalomą. Tai reiškia, kad vienos ar kelių narių užpuolimas yra laikomas visų Aljansui priklausančių valstybių užpuolimu.

---

¹¹⁴ *North Atlantic Treaty Organization (NATO), 1949*. Prieiga per internetą: <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/nato>

¹¹⁵ Zapolskis, M. (2015). Mažųjų NATO šalių naštos pasidalijimo elgesys 2007-2012 metais. *Daktaro disertacija*. Vilnius: Vilniaus Universitetas. Prieiga per internetą: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:8281411/index.html>

Pagal 5-ąją Šiaurės Atlanto organizacijos sutarties straipsnį NATO narės įsipareigoja kartu gintis nuo agresijos¹¹⁶.

Po Šaltojo karo pasikeitusioje NATO strateginėje koncepcijoje galima išskirti pagrindines NATO veiklos sritis: kolektyvinė gynyba, krizių valdymas ir partnerystė. Pastaraisiais metais labai padidėjo Aljanso aktyvumas vykdant krizių valdymo ir taikos palaikymo operacijas už NATO ribų¹¹⁷.

Šešios NATO valstybės narės yra tarp 15 pasaulio šalių, skiriančių didžiausias pasaulyje išlaidas gynybai. Pusė iš 20 didžiausių ginklų eksportuotojų pasaulyje yra NATO narės, o dar 3 - Europos partneriai. Tačiau NATO teigia, kad remiasi ne tik savo stipriomis jėgomis. Kaip organizacija ji teikia pirmenybę demokratinėms vertybėms, palaiko civilinę kariuomenės kontrolę ir reikalauja, kad potencialios narės kurtų demokratinės, atskaitingos institucijas¹¹⁸. NATO savo veikloje vadovaujasi tokiais pagrindiniais principais kaip demokratija, teisės viršenybė, taikus konfliktų sprendimas¹¹⁹.

Ne visos ES šalys narės yra ir NATO narės. NATO narėmis nėra šios ES šalys: Austrija, Airija, Suomija ir Švedija, tačiau JAV, Albanija, Jungtinė Karalystė, Juodkalnija, Kanada, Norvegija, Šiaurės Makedonija ir Turkija yra NATO narės, nepriklausančios ES¹²⁰. Mažosios valstybės NATO laiko saugumo garantiją, galinčia padėti prieš potencialius priešininkus¹²¹. Albanija, Kanada, Islandija, Juodkalnija, Norvegija, Turkija ir JAV, kurios yra NATO narės, bet nėra ES narės, dalyvauja visuose NATO ir ES susitikimuose. Taip daro Austrija, Suomija, Airija, Švedija ir nuo 2008 m. Malta, kurios yra ES ir NATO programos "Partnerystė taikos labui" (PfP) narės. Kipras, kuris nėra PfP narys ir nėra pasirašęs saugumo susitarimo su NATO dėl keitimosi įslaptintais dokumentais, vis dėlto dalyvauja oficialiuose NATO ir ES susitikimuose¹²².

NATO valstybių narių parlamentai turi galią kontroliuoti ir daryti įtaką gynybos politikai; jiems suteikiami įgaliojimai priimti įstatymus ir biudžetus per plenarinius posėdžius; gynybos komitetai teikia išsamią kasdieninę politinių sprendimų kontrolę. Daugeliu atvejų šią gynybos

---

¹¹⁶ Vaicekauskaitė, Ž. M. (2017). Security Strategies of Small States in a Changing World. *Journal on Baltic Security*, 3(2). Prieiga per internetą: <https://content.sciendo.com/view/journals/jobs/3/2/article-p7.xml?language=en>

Urbelis, V. (2015). Mažųjų valstybių veikimo būdai NATO ir ES bendroje saugumo ir gynybos politikoje. *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2014-2015*, 13 tomas, 59-75.

¹¹⁷ Apie NATO, (2020). Prieiga per internetą: https://kam.lt/lt/tarptautinis_bendradarbiavimas/nato/apie_nato.html

¹¹⁸ Results NATO members & partner states, (2015). Prieiga per internetą: <https://government.defenceindex.org/downloads/docs/GI-NATO-Results-web.pdf>

¹¹⁹ Apie NATO, (2020). Prieiga per internetą: https://kam.lt/lt/tarptautinis_bendradarbiavimas/nato/apie_nato.html

¹²⁰ NATO kontrolinis sąrašas, (2020). Prieiga per internetą: https://www.nato.int/nato-welcome/files/checklist_lt.pdf

¹²¹ Vaicekauskaitė, Ž. M. (2017). Security Strategies of Small States in a Changing World. *Journal on Baltic Security*, 3(2). Prieiga per internetą: <https://content.sciendo.com/view/journals/jobs/3/2/article-p7.xml?language=en>

¹²² Relations with the European Union, (2020). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2020 m. gruodžio 20 d.] Prieiga per internetą: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49217.htm

komitetų peržiūrą lydi institucijos, demonstruojančios aukštą vientisumo lygį visose rizikos srityse¹²³.

Ne visos šalys NATO veikloje yra vienodai aktyvios. Viena iš aktyviausiai veikiančių šalių pagal iniciatyvų skaičių yra Danija. Ji aktyviai dalyvauja tarptautinėse operacijose, plėtoja paramos politiką, yra aktyvi Baltijos jūros ir Šiaurės Europos regione¹²⁴.

Vis nestabilesniame geopolitiniame kontekste būtinas ES ir NATO bendradarbiavimas. ES ir NATO saugumas yra tarpusavyje susiję: ne tik 22 ES valstybė narė yra NATO sąjungininkė; kartu šios sąjungos taip pat gali sutelkti platų priemonių spektrą ir efektyviausiai panaudoti išteklius iššūkiams įveikti ir savo piliečių saugumui gerinti¹²⁵. NATO ir ES, dalydamosi strateginiais interesais ir susidurdamos su tais pačiais iššūkiais, bendradarbiauja bendro intereso klausimais ir dirba kartu krizių valdymo, gebėjimų ugdymo ir politikos patarimų srityse bei remia savo bendrus partnerius.¹²⁶

ES ir NATO pradėjo bendradarbiauti 2002 m., pasirašydamos deklaraciją dėl Europos saugumo ir gynybos politikos. Abi organizacijos sutarė remti ES vadovaujamas karines operacijas, kuriose nedalyvauja NATO. 2010 m. Lisabonos aukščiausiojo lygio susitikime sąjungininkai pabrėžė savo pasiryžimą pagerinti NATO ir ES strateginę partnerystę. 2010 m. strateginė koncepcija įpareigojo Aljansą glaudžiau bendradarbiauti su kitomis tarptautinėmis organizacijomis siekiant užkirsti kelią krizėms, valdyti konfliktus ir stabilizuoti situacijas po konfliktų.¹²⁷

2016 m. Europos Vadovų Tarybos pirmininkas ir Europos Komisijos pirmininkas kartu su NATO generaliniu sekretoriumi Varšuvoje pasirašė bendrą deklaraciją, siekdami suteikti naują impulsą ir naują turinį ES NATO strateginei partnerystei. Joje buvo nurodytos septynios konkrečios sritys, kuriose turėtų būti stiprinamas dviejų organizacijų bendradarbiavimas:

1. Kova su hibridinėmis grėsmėmis;
2. Operatyvinis bendradarbiavimas, įskaitant jūroje ir migracijos srityje;
3. Kibernetinis saugumas ir gynyba;
4. Gynybiniai pajėgumai;
5. Gynybos pramonė ir moksliniai tyrimai;

---

¹²³ *Results NATO members & partner states*, (2015). Prieiga per internetą:

<https://government.defenceindex.org/downloads/docs/GI-NATO-Results-web.pdf>

¹²⁴ Urbelis, V. (2015). Mažųjų valstybių veikimo būdai NATO ir ES bendroje saugumo ir gynybos politikoje. *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2014-2015*, 13 tomas, 59-75.

¹²⁵ *EU-NATO cooperation – Factsheets*, (2020). Prieiga per internetą: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/28286/eu-nato-cooperation-factsheet_en?fbclid=IwAR28b_W_zIVZNWyIbxX9qtpIAF0zEs0WTEftzwaxUSF2jDgTaoFRlpLmdpA

¹²⁶ *Relations with the European Union*, (2020). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2020 m. gruodžio 20 d.] Prieiga per internetą: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49217.htm

¹²⁷ Ten pat

6. Pratybos;

7. Parama Rytų ir Pietų partnerių pastangoms stiprinant pajėgumus.

Remiantis jungtinėje deklaracijoje numatytais įgaliojimais, 2016 m. Ir 2017 m. ES ir NATO tarybos patvirtino bendrus pasiūlymų rinkinius. Iš viso septyniose srityse įgyvendinami 74 konkretūs veiksmai¹²⁸..

2018 m. Europos Vadovų Tarybos pirmininkas ir Europos Komisijos pirmininkas kartu su NATO generaliniu sekretoriumi pasirašė antrąją bendrą deklaraciją, kurioje buvo išdėstyta bendra vizija ir numatyta bendradarbiauti tokiose srityse kaip karinis mobilumas, kibernetinis saugumas, hibridinės grėsmės, kova su terorizmu ir moterų vaidmuo palaikant taiką ir saugumą¹²⁹..

Taigi, politinėms ir karinėms priemonėms ginti visų jos narių laisvę bei saugumą yra svarbiausias NATO tikslas, kurį sudaro bendradarbiavimas su visais partneriais saugumo srityje, krizių valdymas bei kolektyvinė gynyba. ES ir NATO bendradarbiavimas dabar yra nusistovėjusi norma ir kasdienė praktika. Jis ir toliau vyksta remiantis pagrindiniais principais: atvirumas, skaidrumas, įtraukumas ir abipusiškumas, visiškai gerbiant abiejų organizacijų sprendimų priėmimo autonomiją ir procedūras be nepažeidžiant bet kurios valstybės narės saugumo ir gynybos politikos specifinio pobūdžio.

Pasibaigus šaltajam karui naują politikos jėgų konfigūraciją nulėmė trys veiksniai. Pirmasis, JAV galia ir įtaka, antrasis – Kinijos ekonomikos stiprėjimas, ir trečiasis veiksnys – Europos transformacija į pasaulinę ekonominę jėgą. Tuo tarpu Rusija, tapusi pagrindine Sovietų Sąjungos įpėdine, užsiėmė vidaus politika¹³⁰.

Dar 1987 m. Prancūzija ir Vokietija (1992 m. prisijungė Belgija, Ispanija, Liuksemburgas ir Lenkija) įsteigė bendrą greitojo reagavimo brigadą, vėliau tapusia stambiu greitojo reagavimo junginiu EUROCORPS (Europos korpusas). 1995 m. Ispanija, Italija, Portugalija ir Prancūzija sukūrė du darinius - sausumos pajėgas (EUROFOR) ir karinį jūrų laivyną (EUROMARFOR)¹³¹

XX a. devintame dešimtmetyje naujos Europos saugumo sistemos formavimą ribojo tai, kad, nepaisant Varšuvos pakto iširimo ir Sovietų Sąjungos žlugimo, NATO ir toliau egzistavo, o

---

¹²⁸ *EU-NATO cooperation – Factsheets*, (2020). Prieiga per internetą: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/28286/eu-nato-cooperation-factsheet_en?fbclid=IwAR28b_W_zlVZNWylbxX9qtpIAF0zEs0WTEftzwaxUSF2jDgTaoFRIpLmdpA

¹²⁹ *Joint declaration on EU-NATO cooperation by the president of the European council, the President of the European Commission, and the secretary general of the north Atlantic treaty organization*. Prieiga per Internetą: https://www.consilium.europa.eu/media/36096/nato_eu_final_eng.pdf

¹³⁰ Diyarbakirlioglu, K. (2019). Russian and European Union's Quest for the formation of a European security system after the cold war. *Cogent Social Sciences*, 5:1. Prieiga per internetą: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23311886.2019.1683928>

¹³¹ Vitkus, G. (2008). *Europos Sąjungos užsienio politika: trumpas vadovas*. Vilnius: VU.

Жилкина, Ю., (2010). *Общая оборона Европейского Союза и интересы стран - членов организации*. Prieiga per internetą: <https://cyberleninka.ru/article/n/obschaya-oborona-evropeyskogo-soyuza-i-interesy-stran-chlenov-organizatsii>

Amerikos kariuomenė nebuvo išvesta iš Europos. Žlugus Jaltos ir Potsdamo tarptautinių santykių sistemos, pasikeitė buvusi jėgų pusiausvyra pačiame Europos žemyne.

Tarp ES politikų jau seniai bręsta bendros ir bendros ES armijos, nepriklausančios nuo JAV kontroliuojamo NATO bloko, idėja. Formaliai jau egzistuoja vieningos Europos kariuomenės panašumas - būtent Europos Sąjungos pajėgos (EUFOR) yra naudojamos taikos palaikymo misijose su JT vėliava arba kaip nepriklausomos pajėgos. Ilgą laiką ši idėja susidūrė su Londono opozicija, kuri grasino blokuoti tokios armijos kūrimą. Tačiau po Brexito JK nebus įmanoma blokuoti tokių sprendimų.

2003 m. reaguodami į JAV ir Didžiosios Britanijos invazijas į Iraką, Prancūzijos, Vokietijos, Belgijos ir Liuksemburgo vadovai parengė septynių taškų planą, kurio pagrindinis tikslas buvo sukurti vieningą Europos kariuomenę ir sumažinti priklausomybę nuo JAV ir NATO. Netrukus po to, kai Prancūzija 2008 m. grįžo į NATO karines struktūras, Prancūzijos prezidentas N. Sarkozy pasiūlė sukurti bendrą Europos laivyną, pagrįstą Prancūzijos ir Didžiosios Britanijos lėktuvnešių grupe. Tačiau visi šie planai nepasitvirtino¹³².

2018 m. lapkričio mėn. Prancūzijos prezidentas E. Macron paragino įsteigti Europos armiją¹³³, kuri apsaugotų Europą nuo Kinijos, Rusijos ir net Jungtinių Amerikos Valstijų. Tai įvyko kaip atsakas į JAV pasitraukimą iš Vidutinio nuotolio branduolinių pajėgų sutarties - 1987 m. pasirašytos sutarties, padėjusios nutraukti Šaltąjį karą. E. Macrono raginimu sukurti Europos armiją vėliau pritarė Vokietijos kanclerė A. Merkel, nors ji pabrėžė, kad armija veiks kaip NATO papildas¹³⁴.

Pasak E. Macrono, dabar Europos Sąjunga reguliariai susiduria su bandymais kištis į jos demokratinius procesus ir virtualią erdvę. Jo nuomone, bendros Europos kariuomenės sukūrimas galėtų pagerinti padėtį¹³⁵.

2019 m. pasirašyta deklaracija dėl karinio bendradarbiavimo tarp JAV ir Lenkijos, dar kartą pabrėžė amerikiečių buvimo Europoje didėjimą. Nors tokie žingsniai yra sveikintini, pavyzdžiui, Baltijos šalyse, Europos Sąjunga ne kartą pradėjo kalbėti apie tai, kad Europa turėtų pati užtikrinti savo saugumą. 1992 m. Priimtoje bendrojoje saugumo ir gynybos politikoje buvo raginama sukurti vieningas ginkluotąsias pajėgas, tačiau nuo to laiko klausimas nėra toli pažengęs.¹³⁶

---

¹³² Кузнецов, Е. (2019). *Европейская армия: миф или реальность?* Prieiga per internetą: <https://eurasia.expert/evropeyskaya-armiya-mif-ili-realnost/>

¹³³ *France's Macron pushes for 'true European army'*, (2018). Prieiga per internetą: <https://www.bbc.com/news/world-europe-46108633>

¹³⁴ *Merkel joins Macron in calling for a 'real, true European army'*, (2018). Prieiga per internetą: <https://www.theguardian.com/world/2018/nov/13/merkel-joins-macron-in-calling-for-a-real-true-european-army>

¹³⁵ *Macron's Call for a European Army: Still Echoing or Forgotten?*, (2020). Prieiga per internetą: <https://europeanlawblog.eu/2020/06/22/macrons-call-for-a-europeanc-army-still-echoing-or-forgotten/>

¹³⁶ Кузнецов, Е. (2019). *Европейская армия: миф или реальность?* Prieiga per internetą:

2019 m. Achene pasirašant Prancūzijos ir Vokietijos draugystės sutartį, Vokietijos kanclerė A. Merkel pažymėjo, kad glaudus abiejų šalių bendradarbiavimas karinėje srityje yra svarbus indėlis kuriant Europos kariuomenę. Taigi kanclerė vėl, kaip ir 2018 m. viešai palaikė Prancūzijos prezidento E. Macrono idėjas apie būtinybę sukurti ginkluotas pajėgas vieningai Europai¹³⁷.

Apibendrinant galima teigti, kad nepaisant gausybės ekspertų nuomonių šia tema, akivaizdu, kad šios diskusijos vyksta istorinėje erdvėje ir nėra baigtinės. Tuo tarpu pirmųjų Europos karinės integracijos bandymų analizė yra puikus pagrindas suprasti dabartinius procesus ir artimiausios ateities prognozes. Pagrindinė problema, kurti, ar nekurti savo kariuomenę Europoje kyla iš skirtingų požiūrių ir nesutarimų į patį projektą. Visgi galima teigti, jog pagrindiniu ES ir visos europinės demokratijos saugumo garantu ir toliau lieka NATO.

<https://eurasia.expert/evropeyskaya-armiya-mif-ili-realnost/>

¹³⁷ Ten pat.

IŠVADOS

1. Antrojo pasaulinio karo padariniai ir nuolatinė Rytų-Vakarų konfrontacijos grėsmė reiškė, kad Prancūzijos ir Vokietijos susitaikymas tapo svarbiausiu ateities saugumo prioritetu. 1951 m. Paryžiaus sutartimi įsigaliojęs sprendimas sujungti šešių Europos šalių anglių ir plieno pramonę, sustiprino 1957 metais pasirašyta Romos sutartis. 1993 m. Europos Sąjungos sutartis siekė išsaugoti taiką, stiprinti tarptautinį saugumą, skatinti tarptautinį bendradarbiavimą ir plėtrą, apsaugoti bendras Sąjungos vertybes, pagrindinius interesus, nepriklausomybę ir vientisumą pagal Jungtinių Tautų Chartijos principus.

2. Europos Vadovų Taryba ir Europos Sąjungos Taryba priima sprendimus, susijusius su BSGP. Priimti sprendimai yra privalomi valstybėms narėms, kai jos pareiškia savo poziciją ir vykdo savo veiksmus. Pasiūlymus dėl sprendimų teikia Sąjungos vyriausiasis įgaliotinis užsienio reikalams ir saugumo politikai, kuris yra ir Europos Komisijos pirmininko pavaduotojas. Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, įvestas pirmininkavimas Europos Vadovų Tarybai, Europos Vadovų Tarybos pirmininko ir vyriausiojo įgaliotinio pareigybės. Siekdama sustiprinti ES užsienio politikos stabilumą ir tęstinumą, ES sutelkė savo atstovavimą pasaulinėje arenoje klausimais, susijusiais su saugumo ir gynybos politika.

3. Europos Sąjungoje svarbiausios šios ES BSGP institucijos: ES Politinio ir saugumo komitetas, Europos karinis komitetas ir Europos karinis štabas. ES PSK pagrindinė užduotis yra tarptautinės situacijos stebėjimas ir ES SGP klausimų teikimas tarybai. ES karinis komitetas (KK) yra specializuota karinė ES Tarybos institucija, padedanti Tarybai formuoti ir įgyvendinti ES bendrą saugumo ir gynybos politiką, vykdo krizių valdymą ir stebėseną, stebi ir analizuoja karines operacijas, politinę kontrolę, vertina krizes, sprendžia jų padarinių likvidavimo klausimus. Europos gynybos agentūra padeda šalims narėms apsispręsti dėl dalyvavimo atsižvelgiant į nacionalinius gynybos poreikius, siekia stiprinti Europos gynybos pramonę ir atlieka tarpininkės bei jungiamosios grandies vaidmenį, padeda šalinti spragas gynybos bei mokymų srityje.

4. Mažosios valstybės dėl ribotų galimybių ir mažo šalies teritorinio dydžio yra labiau pažeidžiamos ir neturi didelės įtakos tarptautinėms struktūroms. Atsižvelgdamos į geografinius, istorinius kontekstus, siekdamos daugiau saugumo ir stabilumo, mažosios valstybės pasirenka skirtingas užsienio politikos strategijas: jungiasi į aljansus, balansuoja prieš galimas grėsmes, kuria apsidraudimo strategijas ar lieka neutralios. Skirtingų strategijų pasirinkimas rodo, kad mažosios valstybės siekia daryti įtaką ne visai ES saugumo ir gynybos politikai, tačiau tik savo šalies naudai.

5. Jungtinė Karalystė buvo viena iš BSGP steigėjų, prisidėjusi prie visų jos operacijų ir suvaidinusi pagrindinį vaidmenį plėtojant ES saugumo ir gynybos politiką. JK skyrė pajėgas į daugumą ES civilinių misijų, tokių kaip sienų stebėjimo ar trečiųjų šalių gebėjimų stiprinimui. Teisiniu požiūriu, išstojusi iš ES, JK taps ES trečiaja šalimi ir tuo remiantis su ES bus tęsiamas bendradarbiavimas. Nors ES BSGP, vykdant misijas ir operacijas, glaudžiai bendradarbiauja su trečiosiomis šalimis, tačiau nesuteikia joms sprendimų priėmimo vaidmens. JK padėtis NATO vadovavimo struktūroje taip pat gali būti paveikta išstojus iš ES. Susidūrus su bandymais kištis į jos demokratinius procesus ir virtualią erdvę, ES sprendžia klausimą ir diskutuoja apie bendros Europos kariuomenės sukūrimą.

Visa tai patvirtina ginamąjį teiginį apie tai, kad pati ES prigimtis negali garantuoti adekvačios reakcijos į išorės pavojus. Pagrindiniu ES ir visos europinės demokratijos saugumo garantu yra NATO. Abu aljansai dalijasi strateginiais interesais, susiduria su tais pačiais iššūkiais, bendradarbiauja bendro intereso klausimais ir dirba kartu krizių valdymo, gebėjimų ugdymo ir politikos patarimų srityse bei remia savo bendrus partnerius.

LITERATŪRA

1. *Amsterdamo sutartis*, (1997). Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:11997D/TXT>
2. *Apie NATO*, (2020). Prieiga per internetą: https://kam.lt/lt/tarptautinis_bendradarbiavimas/nato/apie_nato.html
3. Archer, C., Bailes, A., Wivel, A. (2014). *Small States and International Security Europe and Beyond*. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.4324/9781315798042>
4. *Bendra saugumo ir gynybos politika. Faktų apie Europos Sąjungą suvestinės*, (2020). Prieiga per internetą: https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_5.1.2.pdf
5. Brummer, K. (2007). *The North and ESDP Tehe Baltic States, Denmark, Finland and Sweden*. Prieiga per Internetą: https://www.academia.edu/3025218/The_Baltic_States_and_ESDP
6. Carter, B. (2018). *Maastricht Treaty 25 years on: the birth of the EU ... and euroscepticism*. Prieiga per Internetą: <https://www.euronews.com/2018/11/01/maastricht-treaty-25-years-on-the-birth-of-the-eu-and-euroscepticism>
7. Chalmers, M. (2017). *UK Foreign and Security Policy after Brexit*. Prieiga per internetą: https://www.rusi.org/sites/default/files/201701_bp_uk_foreign_and_security_policy_after_brexit_v4.pdf
8. *Coordinated Annual Review on Defence (CARD)*. Prieiga per Internetą: [https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/coordinated-annual-review-on-defence-\(card\)](https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/coordinated-annual-review-on-defence-(card))
9. *Council Decision of 22 January 2001 on the establishment of the Military Staff of the European Union (2001/80/CFSP)*. OJ L 27, 30 01 2001, p. 7–11
10. Cross, M. D. (2010). *Cooperation by Committee: The EU Military Committee and Committee for Civilian Crisis Management*. Prieiga per Internetą: https://www.researchgate.net/publication/236983755_Cooperation_by_Committee_The_EU_Military_Committee_and
11. Diyarbakirlioglu, K. (2019). Russian and European Union's Quest for the formation of a European security system after the cold war. *Cogent Social Sciences*, 5:1. Prieiga per internetą: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23311886.2019.1683928>
12. Dunn, J. (2020). *The European Union's Permanent Structured Cooperation: Implications for Transatlantic Security*. Prieiga per Internetą: <https://ndupress.ndu.edu/Media/News/Article/2062531/the-european-unions-permanent-structured->

[cooperation-implications-for-transatla/](#)

13. *ES bendradarbiavimas saugumo ir gynybos srityje*. Prieiga per Internetą: <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/defence-security/>

14. *EBSGP institucinė struktūra*. Prieiga per Internetą: https://kam.lt/lt/tarptautinis_bendradarbiavimas/europos_sajunga_612/europos_saugumo_ir_gynybos_politika_eBSGP_613/eBSGP_institucine_struktura.html

15. *EU-NATO cooperation – Factsheets, (2020)*. Prieiga per internetą: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/28286/eu-nato-cooperation-factsheet_en?fbclid=IwAR28b_W_zlVZNWyIbxX9qtpIAF0zEs0WTEftzwaxUSF2jDgTaoFRIPLmdpA

16. European Council, (2003). *A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy*. Brussels: 12 December

17. *European Defence Fund delivers new pan-European research projects*. Prieiga per Internetą: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_18_763

18. *European Security Strategy*. (2003). Prieiga per internetą: <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>

19. *Europos gynybos agentūra (EGA)*. Prieiga per internetą: https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/eda_lt

20. *Europos Sąjungos karinis komitetas (ESKK)*. Prieiga per Internetą: <https://www.consilium.europa.eu/lt/council-eu/preparatory-bodies/european-union-military-committee/#>

21. *Europos Sąjungos sutartis / Maastrichto sutartis*, (1992). Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:11992M/TXT>

22. *Foreign policy, defence and development. A future partnership paper* (2017). Prieiga per internetą:

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/643924/Foreign_policy_defence_and_development_paper.pdf

23. *France's Macron pushes for 'true European army*, (2018). Prieiga per internetą: <https://www.bbc.com/news/world-europe-46108633>

24. *Franco–British St. Malo Declaration (4 December 1998)*. Prieiga per internetą: https://www.cvce.eu/content/publication/2008/3/31/f3cd16fb-fc37-4d52-936f-c8e9bc80f24f/publishable_en.pdf

25. *The organisation of post-war defence in Europe (1948–1954)*, (2013). Prieiga per internetą: <https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/803b2430-7d1c-4e7b-9101-47415702fc8e>

26. Haugsdal, R. (2005). *What explains the change of european security policy?: an analysis of European security and defence policy (ESDP) after september 11th 2001*. Prieiga per internetą: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/13871/30024.pdf?isAllowed=y&sequence=1>
27. Howorth, J. (2010). *The Political and Security Committee: a Case Study in 'Supranational Intergovernmentalism'* Prieiga per Internetą: <https://www.ies.be/files/documents/JMCdepository/Howorth,%20Jolyon,%20The%20Political%20and%20Security%20Committee,%20A%20Case%20Study%20in%20%E2%80%98Supranational%20Intergovernmentalism%E2%80%99.pdf>
28. Jakevičiūtė, J. (2011). *Paradigminės konstruktyvistų ir neorealistų diskusijos saugumo objekto ir jam kylančių grėsmių prigimties klausimais: bendros ES karinio saugumo sistemos idėja*. Prieiga per internetą: https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/31920/1/2335-7185_2011_V_9.PG_143_168.pdf
29. Jakobsen, P. V. (2009). Small States, Big Influence: The Overlooked Nordic Influence on the Civilian ESDP. *JCMS*, 47 (1). Prieiga per Internetą: https://www.researchgate.net/publication/23961202_Small_States_Big_Influence_The_Overlooked_Nordic_Influence_on_the_Civilian_ESDP
30. *Joint declaration on EU-NATO cooperation by the president of the European council, the President of the European Commission, and the secretary general of the north Atlantic treaty organization*. Prieiga per Internetą: https://www.consilium.europa.eu/media/36096/nato_eu_final_eng.pdf
31. Kreilinger, V., Becker, S., Wolfstädter, L. (2016). *BREXIT: verhandlungsphasen und verlaufsszenarien eines dramas in drei akten*. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/31961415/BREXIT_VERHANDLUNGSPHASEN_UND_VERLAUFS_SZENARIEN_EINES_DRAMAS_IN_DREI_AKTEN
32. *Lietuvos gynybos politikos Baltoji knyga*, (2017). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2020 m. gruodžio 27 d.] Prieiga per internetą: <http://kam.lt/download/947/baltoji>
33. *Lietuvos indėlis įgyvendinant ES bendrą saugumo ir gynybos politiką (BBSGP)*, 2019. Prieiga per internetą: <https://urm.lt/default/lt/uzsienio-politika/uzsienio-politikos-prioritetai/lietuvos-saugumo-politika/lietuvos-indelis-EBSGP>
34. *Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ projektas + programa*. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/3955e800388111eb8c97e01ffe050e1c>
35. *Macron's Call for a European Army: Still Echoing or Forgotten?*, (2020). Prieiga per internetą: <https://europeanlawblog.eu/2020/06/22/macrons-call-for-a-europeanc-army-still-echoing->

[or-forgotten/](#)

36. *Merkel joins Macron in calling for a 'real, true European army'*, (2018). Prieiga per internetą: <https://www.theguardian.com/world/2018/nov/13/merkel-joins-macron-in-calling-for-a-real-true-european-army>

37. Mickus, J. (2019). *Lietuva ir ES gynybos integracija: Didžioji strategija ir ateities scenarijai*. Vilnius: Vilniaus politikos analizės institutas

38. *Military Staff of the European Union (EUMS)*. Prieiga per Internetą: http://publications.europa.eu/resource/cellar/26d82d3d-0b92-481c-a6ad-3dcb5babb1a3.0002.02/DOC_2

39. *Mission. European defence agency*. Prieiga per internetą: <https://www.eda.europa.eu/Aboutus/Missionandfunctions>

40. *Nacionalinio saugumo strategija, (2002)*. Prieiga per Internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.167925?jfwid=2r1mkfzc>

41. *NATO kontrolinis sąrašas, (2020)*. Prieiga per internetą: https://www.nato.int/nato-welcome/files/checklist_lt.pdf

42. *Nicos sutartis, (2001)*. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:12001C/TXT>

43. *North Atlantic Treaty Organization (NATO), 1949*. Prieiga per internetą: <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/nato>

44. Paulauskas, K. (2007). Saugumo studijų būklė ir raidos tendencijos. *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2006*. Vilnius: VU TSPMI. Prieiga per internetą: <http://www.lka.lt/lt/mokslines-veikla/leidiniai/lietuvos-metine-strategine-apzvalga/p10.html>

45. Peročević, K. (2017). *European union legal nature: EU as sui generis - a platypus-like society*. Prieiga per internetą: <https://hrcak.srce.hr/file/284437>

46. Post, S. (2014). *Towards a Whole-of-Europe Approach: Organising the European Union's and the Member States' Comprehensive Crisis Management*. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=TayvBQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA6&ots=VmkraunF9W&sig=UuSIZFefUbBMIJpgHgO3xT9hBtA&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

47. *Pristatyta pirmoji išsami Europos gynybos padėties apžvalga*. Prieiga per Internetą: <https://www.ekspertai.eu/pristatyta-pirmoji-issami-europos-gynybos-padeties-apzvalga/?comm=1>

48. Pupilo, L. (2018). *Strengthening the EU's Cyber Defence Capabilities: Report of a CEPS Task Force*. Brussels. Prieiga per internetą: <https://www.ceps.eu/ceps-publications/strengthening-eu-cyber-defence-capabilities/>

49. Reyobroeck, R. (2019). *What's in the CARDS?* Prieiga per duomenų bazę:

<http://www.jstor.com/stable/resrep21384>

50. *Relations with the European Union*, (2020). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2020 m. gruodžio 20 d.]
Prieiga per internetą: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49217.htm

51. Renda, K. (2014). *Understanding the European integration through the ideational factors*.
Prieiga per internetą: <https://cesran.org/understanding-the-european-integration-through-the-ideational-factors.html>

52. *Results NATO members & partner states*, (2015). Prieiga per internetą:
<https://government.defenceindex.org/downloads/docs/GI-NATO-Results-web.pdf>

53. Rickli, J. M. (2008). European small states' military policies after the Cold War: from territorial to niche strategies. *Cambridge Review of International Affairs*, 21(3), 307-325. Prieiga per internetą: DOI: [10.1080/09557570802253435](https://doi.org/10.1080/09557570802253435)

54. Rieker, P. (2004). *Europeanisation of Nordic security: the EU and the changing security identities of the Nordic states*. Prieiga per internetą:
https://www.academia.edu/5989479/Europeanization_of_Nordic_Security_The_European_Union_and_the_Changing_Security_Identities_of_the_Nordic_States

55. *Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ projektas + programa*.
Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/3955e800388111eb8c97e01ffe050e1c>

56. Sherwood, L. (2016). *Small States' Strategic Hedging for Security and Influence*. Prieiga per Internetą:
<https://trendsresearch.org/insight/small-states-strategic-hedging-for-security-and-influence/>

57. Stankevič, V. (2002). *Tarptautinio saugumo bendruomenės plėtra – naujas požiūris į pilietiškumą ir demokratiją. Pilietiškumo samprata ir piliečių ugdymas demokratinėje visuomenėje*.
Prieiga per internetą:
http://www.tb.lt/Leidiniai/sisteminiis_katalogas/Socialiniai_mokslai/Edukologija/2002-pilietiskumo%20samprata.pdf

58. *Study The Scope and Mandate of EU Special Representatives (EUSRs)*, (2019). Prieiga per Internetą:
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/603469/EXPO_STU\(2019\)603469_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/603469/EXPO_STU(2019)603469_EN.pdf)

59. *Susitarimas dėl ES Bendrosios saugumo ir gynybos politikos (BBSGP) civilinių pajėgumų*.
Prieiga per internetą: <http://oecd.mfa.lt/default/lt/uzsienio-politika/uzsienio-politikos-prioritetai/lietuvos-saugumo-politika/susitarimas-es-saugumo-politika>

60. *Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo redakcija*, (2008). Prieiga per Internetą:

<https://www.hrmi.lt/uploaded/PDF%20dokai/EB%20suvestine%20sutartis.pdf>

61. Šešelgytė, M. (2018). *PESCO the Lithuanian perspective*. Prieiga per internetą: <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2018/09/Ares-29.pdf>

62. *Tarptautinės misijos*. Prieiga per internetą: <https://www.karys.lt/apie-kariuomene/tarptautines-operacijos-misijos/39>

63. *The historical development of European integration*. EN - 18/06/2018. Prieiga per internetą: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/PERI/2018/618969/IPOL_PERI\(2018\)618969_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/PERI/2018/618969/IPOL_PERI(2018)618969_EN.pdf)

64. *The organisation of post-war defence in Europe (1948–1954)*, (2013). Prieiga per internetą: <https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/803b2430-7d1c-4e7b-9101-47415702fc8e>

65. *The Tragedy of Europe*, (2020). Prieiga per internetą: <https://winstonchurchill.org/the-life-of-churchill/senior-statesman/the-tragedy-of-europe/>

66. Troitiño, D. (2017). Jean Monnet before the first European community: a historical perspective and critic. *Trames Journal of the Humanities and Social Sciences*. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/319248315_Jean_monnet_before_the_first_European_community_A_historical_perspective_and_critic

67. Urbelis, V. (2015). Mažųjų valstybių veikimo būdai NATO ir ES bendroje saugumo ir gynybos politikoje. *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2014-2015*, 13 tomas, 59-75.

68. Vaicekuskaitė, Ž. M. (2017). Security Strategies of Small States in a Changing World. *Journal on Baltic Security*, 3(2). Prieiga per internetą: <https://content.sciendo.com/view/journals/jobs/3/2/article-p7.xml?language=en>

69. Van Rompuy, H. (2013). *Defence in Europe: pragmatically forward*. Prieiga per internetą: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/136394.pdf

70. Venckus, A. (2006). XX a. tarptautinės krizės. *Jaunųjų politologų almanachas [T.] 2* Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2006~ISSN_1822-9212.V_2.PG_7-45/DS.002.0.01.ARTIC

71. Vitkus, G. (2008). *Europos Sąjungos užsienio politika: trumpas vadovas*. Vilnius: VU..

72. What role in European defense for a post-Brexit United Kingdom? (2019). *European Parliament.Think Tank*. Prieiga per internetą: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2019\)637941](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2019)637941)

73. Whitman, R. (2016). *The UK and EU Foreign, Security and Defence Policy after Brexit: Integrated, Associated or Detached?* Prieiga per internetą: <https://www.cambridge.org/core/journals/national-institute-economic-review/article/uk-and-eu>

[foreign-security-and-defence-policy-after-brex-it-integrated-associated-or-detached/17AB8D418BDEE12347A4F1762702A599](https://www.researchgate.net/publication/325933728_FOREIGN_SECURITY_AND_DEFENCE_POLICY_AFTER_BREXIT_INTEGRATED_ASSOCIATED_OR_DETACHED/17AB8D418BDEE12347A4F1762702A599)

74. Wittkowsky, A., Wittkamp, U. (2013). *Pioneering the comprehensive approach: how Germany's partners do it*, ZIF: Center for International Peace Operations Policy Briefing. Prieiga per internetą: <https://slideplayer.com/slide/7465902/>

75. Zapolskis, M. (2015). *Mažųjų NATO šalių naštos pasidalijimo elgesys 2007-2012 metais. Daktaro disertacija*. Vilnius: Vilniaus Universitetas. Prieiga per internetą: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:8281411/index.html>.

76. Žukas, J. (2012). *Europos integracijos pradžia: priežastys, veikėjai ir tikslai. Tiltai. I.*

77. Жилкина, Ю., (2010). *Общая оборона Европейского Союза и интересы стран - членов организации*. Prieiga per internetą: <https://cyberleninka.ru/article/n/obschaya-oborona-evropeyskogo-soyuza-i-interesy-stran-chlenov-organizatsii>

78. Кузнецов, Е. (2019). *Европейская армия: миф или реальность?* Prieiga per internetą: <https://eurasia.expert/evropeyskaya-armiya-mif-ili-realnost/>

79. Лоуренс, Т. (2017). *Великобритания предлагает беспрецедентные отношения с ЕС в сфере обороны*. Prieiga per internetą: <https://icds.ee/ru/velikobritaniya-predlagaet-bespreced/>

80. Хайруллин, Э. Р. (2018). *Генезис системы европейской безопасности*. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/325933728_GENESIS_OF_THE_EUROPEAN_SECURITY_SYSTEM

81. Шнайдер, Э. (2010). *Механизм принятия решений в ЕС по вопросам внешней политики и политики безопасности согласно лиссабонскому договору*. Prieiga per internetą: http://www.isoa.ru/art-view.php?bc_tovar_id=724